

Відділ освіти виконавчого комітету
Бібрської міської ради
Бібрський ОЗЗСО І–ІІІ ст. ім. Уляни Кравченко

***Система вправ
для удосконалення
читацьких навичок
молодших школярів***

2019р.

Стасюк Ольга Михайлівна, Система вправ для удосконалення читачьких навичок молодших школярів, - Бібрський ОЗЗСО І – ІІІ ст. ім.Уляни Кравченко, 2019. - с.79

Посібник знайомить із новітніми підходами до організації навчання – інтерактивними технологіями, технологіями критичного мислення, що допоможуть зробити процес навчання цікавим, різноманітним, ефективним.

Містить інноваційні технології (інтерактивні вправи), цікаві вправи, ігри. Крім того, даються не тільки завдання для роботи, а й пояснення, як організувати і провести ту чи іншу вправу.

Завдання спрямовані на удосконалення читачьких навичок.

Для вчителів початкових класів.

Рецензент:

Островерха Г.М. – директор Бібрського ОЗЗСО І-ІІІ ст. ім. Уляни Кравченко

Схвалено та затверджено на засіданні методичної об'єднання Бібрського ОЗЗСО І – ІІІ ст. ім Уляни Кравченко від 03.01.2020р. Протокол № 2

Схвалено та затверджено на засіданні методичної ради відділу освіти виконавчого комітету Бібрської міської ради від 26.12. 2020р., протокол №3

Відповідальний за випуск:

Микитів К.С. – спеціаліст І категорії відділу освіти виконавчого комітету Бібрської міської ради

Комп'ютерна верстка: Стасюк О. М.

ЗМІСТ

1. Анотація	2
2. Зміст	3
3. Вступ.....	4
4. Вправи на розвиток артикуляційного апарату.....	5
5. Вправи на вдосконалення правильності читання	18
6. Вправи для розвитку швидкості читання	25
7. Вправи на формування навичок читання.....	29
8. Використання гри та ігрових ситуацій на уроках української мови.....	34
9. Дидактичних ігри на уроках читання.....	40
10. Інноваційні технології (інтерактивні вправи).....	47
11. Додатки	72
12. Висновки	76
13. Література	77
14. Нотатки	79

ВСТУП

Одним із основних завдань початкової школи є формування повноцінних мовленнєвих умінь та навичок, здатності до творчого самовиявлення, коли школяр постійно відчуває, що він цікавий як особистість. Для цього необхідно створити відповідні умови та формувати розумові операції, мовленнєві навички. Однією з основних мовленнєвих компетентностей здобувачів освіти є свідоме читання. Звісно, що рівень навчальних досягнень учнів безпосередньо залежить від сформованості у них вміння читати.

Читання – досить складний і часто важкий процес, який забирає у дітей багато сил і часу. І доки дитина не навчиться читати швидко й свідомо, думати й співчувати під час читання, цей процес не буде приносити радості та задоволення. Але, як свідчить практика, формуванню певних навичок сприяє виконання багаторазових тренувальних вправ, які не приваблюють своєю монотонністю й одноманітністю. Чим раніше дитина оволодіє навичками читання, тим легше їй вивчати всі інші предмети, передбачені програмою. Адже відомо, що неможливо добитися грамотного письма, якщо дитина не навчилася плавно читати і розуміти прочитане, немислимо навчитись розв'язувати задачі, оскільки за умови поганого читання їх тексту губляться логічні математичні залежності між величинами. Дитина, яка не вміє добре читати, переживає великі труднощі при виконанні домашніх завдань, їй не цікаво на уроках, вона приречена на розумову обмеженість і зубріння. Такий школяр не буде активним читачем бібліотеки, не відчуватиме потреби спілкуватися з книгою, бо читання приносить йому не задоволення, а муку.

Мета запропонованої мною системи вправ – знайти такі способи відпрацювання навичок читання, які б діти виконували із задоволенням і цікавістю, викликали позитивні емоції в процесі навчання.

В.О. Сухомлинський наголошував :
„Навчіть у початкових класах всіх дітей читати так, щоб вони вміли читаючи думати й, думаючи, читати ”.

Із першого дня навчання моїх маленьких учнів у школі я намагаюся планувати уроки української мови так, щоб діти якнайбільше оволоділи всіма якостями читання й при цьому не лише навчалися читати, а й думати, відчувати, жити, творити.

Для оптимізації процесу навчання читанню й формування зацікавленості в роботі з книгою я впроваджую систему роботи, яка дає змогу молодшим школярам оволодіти навичками правильного читання, удосконалювати його швидкість, допомогти глибше зрозуміти прочитане.

Кожен урок літературного читання, української мови розпочинаю з розвитку *артикуляційного апарату та постановки дихання*.

Ці вправи я назвала *“Артикуляційна зарядка”*, до якої ввійшли:

- *розчитування за складовою таблицями(додаток 1);*
- *вправи на розширення кута зору;*
- *робота над скоромовкою;*
- *вправи для розвитку язика і губ, які не зв'язані з вимовою якого-небудь звуку, вправи, пов'язані з вимовою певного звуку,*
- *складання та читання чистомовок (додаток 2);*
- *читання складів із дошки, таблиць різними способами (пошепки, губами, голосно, повільно, швидко),*
- *читання групи слів на одному диханні.*

Вправи для розвитку артикуляційного апарату

Де пустун наш язичок?

Ось він ліг на бочок.

На один, на другий повернувся,

Верху, низу доторкнувся.

Став на місце наш язик,

Бо він лежати звик.

Поклацали наші зубки,

Поплямкали губки.

Очі вправо, очі вліво

Вгору підняли, донизу опустили

Й до роботи приступили.

«Смачне варення» Висунути широкий язик, облизати верхню губу та заховати язик у глиб рота.

Повторити 10-15 разів.

Ми варення куштували, потім губи облизали.

«Конячка» Присмоктати язик до піднебіння, клацнути язиком.

Клацати повільно, сильно. Розтягувати під'язикову зв'язку. Виконати 10-15 разів.

Цок, цок, цок ногами.

Вона поспішає, біжить до мамі.

«Груша та Луша» Язичок торкається по черзі щічок. Потім надуваємо щічки.

Ось на гілці висить груша,

З'їсть її мишеня Луша.

А для маленького зайченятка

Кругленькі яблучка.

Вправи на розширення поля читання

1. «Пірамідки».

Один учень пошепки читає, інший — дивиться знизу йому в очі, стежить, щоб вони рухалися вниз.

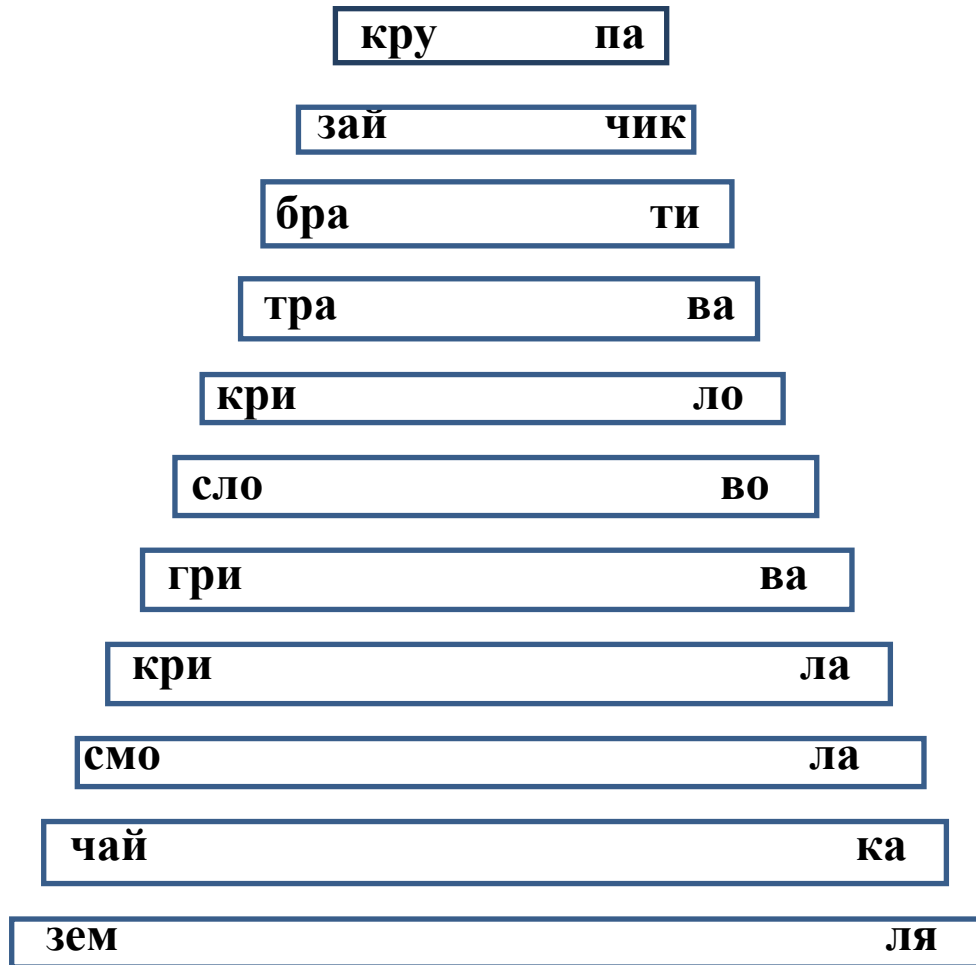

2. «Вітрячки».

Один учень дивиться, не зводячи з крапки очей, намагаючись побачити букви, що є поруч із крапкою, пошепки читає. Другий дивиться йому знизу в очі, стежить, чи справді вони в стані нерухомості.

3. «Читаночки-розширялочки»

При читанні учні повинні охоплювати поглядом ціле слово. Один учень читає, інший — слідкує. Потім виконують завдання навпаки.

При роботі зі *скоромовкою* пропоную дітям такі *завдання*:

- *прочитати по складах разом;*
- *пошепки, постукуючи олівцем;*
- *хором цілими словами;*
- *у нормальному темпі;*
- *протяжно, ніби співаєте;*
- *чітко артикулюючи;*
- *швидко («блискавкою»);*
- *модуючи голос (швидко-повільно).*

Весела абетка

Азбука, азбука, літери, мов яблука.
На, лови по яблуку — українську азбуку.

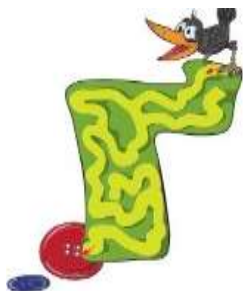
Бурі бобри брід перебрели,
Забули бобри забрати торби.

Вередували вереднички,
Що не зварили вареничків.
Не вередуйте, вередниченьки,
Ось поваряться варениченьки.

Гуска грає на гітарі,
Гелготить гусак гагарі,
Горобець гука грака,
Гава гатить гопака.

Ґава прогавила гавенят.
Ґава кличе до сніданку
Ґавенят своїх на ганку.

Будували дім бобри,
Замість дому дві діри.
Видра вдерлася у дім
Буде жити видра в нім.

Жатка жваво жито жне,
Жатку жнець не дожене.

Золоті жолуді зовсім пожовтіли.

Ішов індик з індичкою,
Ішов понад водичкою,
А за ними – індичатка...
Починаймо все спочатку.

Їжак, їжаченя,
Їздять по гриби щодня.
Їжачиха помагає,
Сироїжки їм збирає.

Королева коло лева,
Коло королеви — лев.
Лева любить королева,
Королеву любить лев!

В лісі лиса лось зустрів,
Лис до лося засвистів.
Лось злякався і од лиса
Дременув скоріш до лісу.

Мила Міла мишку милом,
Міла мило упустила.
Упустила Міла мило,
Мишку милом не домила.

На ріці серед мілин
Збудував собі лін млин,
Гріло сонце мілину,
І дрімалося лину
У млині на мілині
А як млин?
А млин як млин:
Теж дрімав серед мілин.

Скоро, скоро мовить Ганка
Скоромовки-спотиканки,
Слово в слово слова ловко,
Скоро мовить скоромовки.

Пиляв Пилип поліна з лип.
Притупив пилку Пилип.

Радо грати дітворі
У широкому дворі.
Гомінлива дітвора
На весь двір кричить: «Ура!»

В ямі не спиться вусатому сому.
Сому вусатому сумно самому.

Тетерук проха тетерку:
— Кидай просо, бери терку.
А тетерка:
— Не хитри!

Сам бруньки на терці три!
— Та я стер, тетерко, три,
Та ще тричі по три,
тепер ти потри.

Курочко-куріпко,
Не клюй проса, крупки.
Туркала куріпка
Та й клювала крупку.

Флокси, флокси на фланелі —
Фартушок зацвів у Нелі.

Хоче дівчинка Харитя
Хмарку в гості запросити.
Хай подивиться хмаринка
На хатинку Харитинки.

Цоки-цоки-цок копитця,
Це цапок йде до криниці.
Працьовитим цапенятам
Принесе водиці тато.

Через річку, через бід
Ходить чапля на обід,
Носить дрібних жабенят
Для маленьких чаплянят.
Черпаха часто чхала,
Чаєм чапля частувала.

Шие Люба, вишиває,
Шубку ляльці дошиває.
Шапку, шарф і шаровари
Шити мама помагає.

Ящірка від дощук
В щілинку під ліщинку
Швидко шмигнула.
Йди іще, дощук!
У лузі журавлик
Щипав собі щавлик.
Купіть йому горщик,
Він зварить вам борщик.

Юрта на снігу стоїть,
Юшка на вогні кипить.

Якось Яків сів мак
Так-сяк, абияк.
Виріс ярий Яків мак,
Та щось коле, як їжак.

За бажанням діти промовляють скоромовку індивідуально. Вивчення скоромовок на уроках є необхідною передумовою виразного читання.

Тренувальні вправи з орфоєпії

Гра «Хто як промовляє?»

Вчитель:

Зозуля кує:

Голуб воркує:

Півень кукурікає:

Сова кричить:

Риба мовчить, ні пари з уст.

Учні:

«Ку-ку, ку-ку!»

«Гу-гу, гу-гу, гу-гу!»

«Ку-ку-рі-ку! Ку-ку-ріку!»

«Угу, угу, угу!»

Гра «Веселий музикант»

Учитель:

Ось на скрипочці я граю:

На лужку зайці у танці:

Я заграв на балалайці:

На лужку зайці у танці:

А тепер — на барабані:

Косооки всі навтьоки

По кущах, по кущах.

Учні:

Ті-лі-лі, ті-лі-лі!

Ті-лі-лі, ті-лі-лі!

Тренді-брень, тренді-брень!

Тренді-брень, тренді-брень!

Бум-бум-бум! Тра-та-тах!

Гра «Подоляночка» (на вимову звуків [Л], [Л'])

Десь тут була подоляночка,
Десь, тут була молодесенька,
Тут вона впала,
До землі припала.
Сім літ не вмивалась,

Бо води не мала,

Устань, устань, подоляночко,

Устань, устань, краснапанночко,

Умий своє личко, Личко біленьке,

Біжи до Дунаю, Бери ту, що скраю.

Вправи на артикуляцію звуків

Учні (вимовляють останні звукосполучення)

Вимова [М]

До нас прийшла телеграма	- ама – ама – ама!
Це вже всім відомо	- омо – омо – омо!
Треба йти до ЦУМу	- уму – уму – уму!
Треба бути ввічливими	- ими – ими – ими!

Вимова [В]

На лужку росте трава	- ва – ва – ва!
Там веселії забави	- ви – ви – ви!
Всюди чути сміх і спів	- ів – ів - ів

Вимова [Т]

Вчитель:

Учні:

Маєм дім поставити	-ти-ти-ти
То не так вже й просто	-то-то-то
Треба мати сім охот	-от-от-от
Не випускати з рук молоток	-ток-ток-ток
Хай він стукає так-так	-так-так-так
Будем, хлопці, мастаки	-таки-таки-таки

Вимова [П],[Л]

Зацвіла в долині липа	-па-па-па
Там Катруся вінок плела	-ла-ла-ла
Танцювала бджілка вправне па	-па-па-па
Треба їй сказати «стоп!»	-оп-оп-оп
Вона ж може вдаритись об стовп	-овп-овп-овп
Танцюристка танцювала, на загрозу не зважала	-ла-ла-ла
Ніжку вдарила об стовп	-овп-овп-овп

Вимова [Д]

Щоб потрапити у сад	- ад -ад-ад
Треба перейти город	-од-од-од
Ми ж залишимо сліди	-ди-ди-ди
Та ж по стежці треба йти	-ти-ти-ти
Бджілки принесли нам мед	-ед-ед-ед
Для усіх смачний обід	-ід-ід-ід

Вимова [К]

Побудив всіх зранку півник	-ик-ик-ик
Йде до кузні молодий козак	-ак-ак-ак
За ним скаче вірний коник	-ик-ик-ик
Загубив десь кінь підківку	-ку-ку-ку
Наш коваль зробить новеньку	-ку-ку-ку

Вимова

Он на горбі Галич	-ич-ич-ич
Там живе Степан-силач	-ач-ач-ач
З'їв нараз три калачі	-чі-чі-чі
І зігнув при всіх обруч	-уч-уч-уч
Раптом князя вчув він клич	-ич-ич-ич
Взяв до рук він меч	-еч-еч-еч
Та й поїхав захищать овруч	уч-уч-уч

«Запам'ятайте слова із заданим звуком»

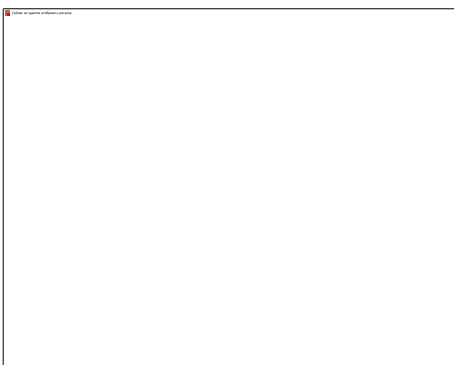
Дж

Джміль ромашці
щось на вушко
про джмелів і полетів.
Дикий мак по джентельменськи
підслухати не схотів –
і голівку відхилив.

Г

Гриб у лісі заблуdivся,
Бо рій мух листом накрився,
Глянув вліво, глянув вправо
І подумав: "Кепські справи"!
А горобчик політав
І листок з грибочка зняв.

Щ:

Щогли в кущах пищали,
Щоранку усім сповіщали:
«В кущах вітрище свище,
Гуляє страшний Морозище».

Вимова твердих і м'яких приголосних

Учитель:

Зацвіла навкруг земля	-ля-ля-ла-ля
весна, цвіте вже яблуня	-на-ня-на-ня
Он летить оса, а від неї Ася	-са-ся-са-сяч
Дитя біжить до тата	-тя-та-тя-та
Гарну пісню про весну	
я писать почну	-ну-ню-ну-ню
Залучу до цього Юлю я малу	-лу-лю-лу-лю
І малу Марусю запрошу,	
їй я ноти принесу	-сю-су-сю-су
Так дует я доберу й нову	
пісеньку створю.	-ру-рю-ру-рю

Зважаючи на всі характеристики й складові навичок читання, я пропоную три групи вправ.

Перша група вправ спрямована на вдосконалення правильності читання. Завдання цієї групи пропоную учням, які пропускають велику кількість помилок під час читання тексту. Спочатку використовую нескладні за змістом та структурою тексти. Наведу приклади таких вправ:

- ❖ Читання рядків навпаки словами. Ця вправа відволікає дітей від звичного читання зліва направо, розвиває точність руху очей, попереджує помилки в граматичній формі слова, пропуски й перестановки слів та складів.
- ❖ Читання рядків навпаки буквами. Написане читають справа наліво так, що кожне слово вимовляється буквами в зворотному порядку. Таке тренування розвиває здатність суворого буквеного аналізу кожного слова, формує довільну регуляцію очей, а також створює передумови для усунення поширених помилок «дзеркального» читання.
- ❖ «Зачароване слово». Перше слово читається звично. Друге підкреслене справа наліво. Ця вправа розвиває здатність мовленнєворухомої системи працювати під час одночасного функціонування двох протилежних установок і добре знайомі, звичайні образи й на нові. Спочатку підкреслюється кожне друге слово, потім слова з найбільшим навантаженням.
- ❖ Читання лише другої половини слів. Ця вправа зменшує кількість помилок, коли правильно читається лише початок слова, а його кінець або домислюється, або читається з помилками.

ВПРАВИ НА ВИРОБЛЕННЯ ПРАВИЛЬНОСТІ ЧИТАННЯ

Вправа № 1

Утвори словосполучення. Правильно прочитай їх.

Річка стрімка	сливи стиглі
Вода найбільша	яблука червонобокi
Береги круті	абрикоси м'які
Верби старі	груші жовті

Вправа № 2

Прочитай правильно кожне слово загадки. У двоскладових і трискладових словах постав наголос, придумай відгадку.

Скажи, скільки складів у слові-відгадці?

Загадка

В лісі є кравець чудовий
шиє звірам він обнови.

Для ведмедів — кожушки
для лисичок — сорочки,

для куничок — рукавички,
а для білочок — спіднички,
зайцям — валянки на лапки,
а для вовка — сіру шапку.

І собі пошив — піджак.
Хто кравець — такий?

Вправа № 3

а) Прочитай чарівний ланцюжок слів. А в чому їх незвичність, чарівність?

Дим — дім — тім — сім;

сон — син — сан;

Лан — лин — лак — лік;

б) Знайди в колонці слів наскрізні букви, підкресли їх:

відро бачок

дідусь бичок

садок тачка

дудка качка

Вправа № 4

Прочитай незвичні слова - «перевертки». Значення їх не зміниться, коли читатимеш зліва — направо, та справа — наліво. Чи так?

Перевір себе:

еґе, аґа, біб, тут, пуп, дід, піп, око, ПИЛИП, АЛЛА, АДА, АЗА, корок, потоп, кабак

Вправа № 5

Загубилися склади.

Знайди їх, утвори слова, правильно прочитай їх.

Де..во, ..рона, ки..ми, соро.., вов.., ..ні,

зем.., ...тра, зер.., дош..., світ..фор.

Вправа № 6

Прочитай слова, поділи їх на склади, постав наголос.

Робота, косив, торбинка, виходив, порада, говорить, косар, підкови, виросте, землю, зорати, братику, постривай, вигін, легкий, тікати.

Вправа № 7

Прочитай правильно прислів'я про дні тижня.

Підкресли назви днів тижня.

У понеділок роботи не починай і в дорогу не вирушай.
Вівторок — щасливий день. На вівторок бід зібралось сорок.
Гуляла середа, як ще була молода.
Не сунься середа наперед четверга, бо ще й п'ятниця буде.
Краще тепер, ніж у четвер.
Сім п'ятниць на тиждень.
Субота — кінчається робота.
Як неділя, то й сорочка біла.

Вправа № 8

Прочитай дані слова, вибери з них пари антонімів.

Хворий, літній, кривий, зустріч, здоровий, молодий, спокій, талант, тривога, підвищення, бездарність, гасити, розставлений, гучний, запалювати, рівний, тихий.

Вправа № 9

З поданого слова утворити всі можливі слова.

Спочатку (так, скотч, стук, купа, скат і т. д.).

(Провести у вигляді гри, переможець той, хто складе найдовше слово).

Вправа № 10

Склади прислів'я і прочитай.

1 2 3 4 5 6 7 8
лю би вив чай свій рід ний край

(Люби, вивчай свій рідний край)

Поясни, як ти його розумієш.

Які ще прислів'я про рідний край, Батьківщину ти пригадав.

Вправа № 11

Продовж прислів'я.

Без діла слабіє ... (сила).

Гірко поробиш, солодко ... (з'їси).

Сьогоднішньої роботи не ... (відкладай на завтра).

Маленька праця краща ... (за велике безділля).

Праця чоловіка годує, а ... (лінь марнує).

Якою темою об'єднані прислів'я?

Вправа № 12

Прочитай анаграми.

цю	лан	ги	(ланцюги)
лі	го	лоб	(голоблі)
ри	га	ле	(галери)
ми	дер	гар	(гармидер)
да	ки	бай	(байдаки)

Знайди назву козацького судна.

Вправа № 13

6. Прочитай речення, за змістом здогадайся, яке слово треба додати.

Випав густий лапатий ... (сніг).

Стояла чудова сонячна ... (пора, днина).

Під вікном весело щебетали ... (ластівки).

Пурхнула в повітря згряя ... (птахів).

В гаю виводив трелі ... (соловей).

Вправа № 14

7. Прочитай прислів'я, поставивши слова у певному по рядку.

З'їси, гірко, солодко, поробиш.

То й попороби, поїси, в охоту до поту.

Роботящі, вернуть, гори, руки.

Вправа № 15

Швидко прочитай слова, знайди «слова-пеньочки».

жити	дивилася	пестити
жити	давилосся	пестити
жати	давилосся	пустити
жити	давилосся	пестити
жати	прибилосся	плести
мати	дивилосся	

Вправа № 16

Прочитай загадку, роз'єднавши на окремі слова.

Десьугаїродилася

Ухатіопинилася

Буланімаінеживатеперговоритьіспіва. (Сопілка)

Словотворча робота

«Склади слова з літер слів»

шкарпеточка (рак, перо, шпак, точка, пара, Петро, карточка...);

горошиночка (гора, шина, шинок, риночка, корч, нори, шир...);

снігопад (нога, погін, ніс, сіно, дно, піна, сніг, сніп...).

«Утвори слова за зразком»

- а) дерево-дерев'яний; слома-?; трава-?; кропива-?; вовна-?; глина-?;
- б) читати-читання; писати-?; шити-?; плавати-?;
- в) добро-добрий; зелень-?; вишня-?; бузок-?; буряк-?; горіх-?; малина-?;
- г) горобець-гороб'ята; соловей-?; голуб-?; ластівка-?.

Спочатку пояснюю дітям як відгатати кожен тип загадок, даю кілька прикладів, щоб потренувати їх у відгадуванні, а потім уже систематично використовую цей матеріал у класній і позакласній роботі.

Ось кілька прикладів.

«Заміни букву, щоб вийшло слово.»

- З «Н» - Я частина доби,
- З «П» - Я грию щозими,
- З «Р» – предметом стану я, от вам загадка моя.
(Ніч, піч, річ).

« Відшукай у слові слова»

Види завдань:

- із букв заданого слова склади нові слова;
 - із букв слова склади нові слова, але допустили помилку. Відшукай зайве слово, або яке складене неправильно;
 - перевір, чи є ще слова, які можна скласти із букв заданого слова.
1. **Абрикос:** коса, сир, рак, бак, соки, гора, кора, рис, краб.
 2. **Апельсин :** син, лин, сани, насип, напис.
 3. **Буквар:** бук, кар, рак, ква, бар...
 4. **Велосипед:** село, море, поле, оси, пил, весело.
 5. **Горизонт:** гори, рот, роги, грім, нори, ноги, тон, ноти.
 6. **Горобина:** гора, роги, гонор, ноги...
 7. **Д і б р о в а :** брова, доба, дрова, біда, діва, брід, діра, віра, Іра...
 8. **Д у б о к :** дуб, док, бук, код ...
 9. **Електрика:** три, кит, лелека, ракета, лак, рак, крила.
 9. **Жайворонок:** жар, ворона, край, нора...
 10. **Клени:** лин, клин, лан...
 11. **Листоноша:** лист, ноша, тост, лоша...
 12. **Молоко:** лом, коло, ком, око...

13.Рибалка: балка, краб, риба...

14. Сироїжка: сир, їжа, сирок, роса...

15.Соловейко: коло, воло, колесо, колос, соло...

«Перестав букви, щоб вийшло нове слово.»

село/осел, лісок-/сокіл/, курча /ручка/, старий /айстри/, кіт /тік/, гава /вага/,
марка /рамка/, кури /руки/, гори /роги/, тіло /літо/, банка /кабан/, сосна
/насос/, нора /ран

«Здогадайся, що це?»

Відгадай слово і з'єднай його з поданими буквами.

Дістанеш слово, яке мається на увазі.

1. К + комаха = знаряддя праці
К + _____ = _____
2. П + ім'я дівчинки = великі ділянки землі, засіяні культурними
рослинами
П + _____ = _____
3. Вед + метал = назва тварини
Вед + _____ = _____
4. То + крик ворони = назва професії
То + _____ = _____
5. По + риба = гірка рослина
По + _____ = _____

Друга група вправ розвиває в учнів швидкість читання.

Перелічу найефективніші з них:

- Читання з підрахуванням слів (рядків);
- Пошук в тексті заданих слів;
- Читання зі смужками (над і під рядком);
- Читання рядків із закритою нижньою або верхньою половиною букв (пропонує проводити такі вправи в парах: один учень читає – інший перевіряє);
- Метод ритмічних фіксацій сприяє формуванню навичок руху погляду під час читання.

ВПРАВИ НА РОЗВИТОК ШВИДКОСТІ ЧИТАННЯ

Загальні вимоги до завдань

Скоромовка

Скоромовку читай спочатку повільно, потім швидше і ще швидше, чітко вимовляючи звуки.

Кит ката по хвилях катав -
Кит у воді, кіт на киті.

Обережний хитрий лис
До нори вечерю ніс.

Тигренок з тигром-тато
Тренувалися стрибати.

Ворона сороці намисто купила,
В намисті сорока намистинки лічила.

Ходить квочка коло кілочка,
Водить діточок коло квіток.

Ой був собі коточок,
Украв собі клубочок –
Та й сховався в куточок.

❁ Мишка раз прийшла до кішки,
Уклонила кішці в ніжки,
Кішці – смішки
Мишці – нітрішки.

❁ - Ведмедику - ледащо,
Вліз на пасіку нащо?
Буду джмеликом дзижчати,
Буду меду куштувати.

❁ Над квіткою гуде бджілка,
Сидить в житі перепілка,
На черешні горобець,
А хто зловить – молодець!

❁ А дідусь Опанас
Нам купив ананас.
Тож приходьте до нас –
Почастуємо вас.

❁ У долині жив удав.
Удавав, що він все знав.
Удавав, що все умів.
У траві хвостом вертів.

❁ Гава гаву запитала:
- Ти на ганок не літала?
- Не літала я на ганок,
То й прогавила сніданок.

❁ Шило шубку Шурі шило,
Шовком, шерстю, шви обшило.
Вийшла шубка прехороша
Нашій Шурі на порошу.

❁ Для синків-молодців
Мати напекла млинців.
І хвалили молодці
Ті млинці на молоці.

❁ Крокодил до крокодила
Припливав просити мила,
Бо набридло крокодилу
Умиватися без мила.

❁ У садочку барвінок,
На барвінку — втінок.
Заберімо втінок,
Вирвімо барвінок.

❁ Вовк-вовцюг вівцю волік.
Вова вовку - вила в бік.
Як завив же вовк-вовцюг,
Миттю випустив вівцю.

Прочитай швидко слова

Прочитавши слова, знайди і підкресли в них спільну буквену частину або скажи, чим вони відрізняються. Наприклад, у словах «ніжки, босоніжки, ніженьки» спільна буквенна частина «ніж» і «ки».

1. Кульбаба — кульдід, зима — нема.
2. Качка, качині, качечка.
3. Пень — день, лапка — шапка.
4. Живеш, гризеш, мерзнеш.
5. Колесо, колос, коло.
6. Гора, кора, нора.
7. Осика, підосичник, осичняк.
8. Квіти, віти, діти.
9. Дощ, дощить, дошка, шапка.

Не зіб'юсь

Швидко прочитай слова. Не спіткнись на слові, яке відрізняється від інших однією буквою.

Наприклад: ліс, ліс, лис, ліс.

1. Капуста, капуста, пусто, капуста.
2. Мишка, мишка, кішка, мишка.
3. Весна, весна, весна, весла, весна.
4. Зима, зима, сама, зима.
5. Кіт, кит, кіт, кіт.
6. Поріг, поріг, пиріг, поріг.
7. Гілка, гілка, білка, гілка.
8. Хвіст, хвіст, хвіст, лист, хвіст.
9. Листок, листок, місток, листок.
10. Горобець, горобець, стрілець, горобець.
11. Горішки, шишки, горішки.

Третя група вправ спрямована на формування вмінь свідомого, чіткого, безпомилкового читання, тобто на розвиток розуміння структури й змісту тексту. Наприклад:

- Читати текст, закриваючи останні три букви всіх рядків аркушем паперу, а згодом і початкові три букви; потрібно прочитати, намагаючись угадати закриті частини за змістом;
- Читання тексту з додаванням складу слова, якого не вистачає (удосконалюється вміння прогнозувати будову слова й речення, що допомагає зрозуміти зміст прочитаного);
- Пошук у тексті змістових небилиць (формується вміння аналізувати структуру тексту);
- Пошук уривків із різних текстів (формується вміння виявляти структурні та змістові частини тексту).

ВПРАВИ НА ВИРОБЛЕННЯ НАВИЧОК ЧИТАННЯ

У початкових класах здобувач освіти має оволодіти читацькими і мовленнєвими навичками та уміннями, способами роботи над художніми науково-пізнавальними текстами, дитячою і навчальною книжкою, орієнтуватися у світі дитячих книжок, періодиці, довідковій літературі, бути готовим до навчання в середній ланці школи на основі розвиненого в нього інтересу до читання, до книжки.

Це вміння і любов до читання здебільшого формуються у молодшому шкільному віці, коли особлива увага приділяється техніці читання. Звичайно, щоб успішно розвивати її, потрібно правильно розуміти основу цього процесу і насамперед, його залежність від особистості, швидкості реакції, якості зору, уважності, зосередженості, темпераменту.

Кожний урок читання розпочинаю з мовних вправ (5—7 хв.). Учні тренують органи мовлення, вчать регулювати дихання, розвивають та удосконалюють артикуляцію, навички антиципації тощо. Не всі вправи я придумала сама, є вправи, які перейняла з досвіду інших вчителів, вичитала у педагогічній літературі. Але проводжу їх на своїх уроках української мови постійно. Кожна вправа позначена малюнком, який вивішується на дошці. Перед уроком діти вже знають, які вправи будуть на уроці. Ці вправи їм дуже подобаються, вони знають, для чого я їх проводжу на читанні, і з нетерпінням чекають початку уроку. А це так важливо!

Вправа «Голосування ногами»

Учням пропонується розділитися і стати у дві шеренги:

- права шеренга – «я вважаю, що твердження правильне»;
- ліва шеренга – «я вважаю, що твердження неправильне».

Учитель говорить твердження або задає запитання, а учні займають місце в тій шерензі, відповідь якої вважають правильною, спираючись на раніше отримані знання, інколи доводять своє міркування.

Гра «Допоможіть прислів'ям»

Учні отримують прислів'я у «розсіпаній формі». За допомогою стрілки необхідно з'єднати праву та ліву половинки, що розрізані вертикальною прямою.

Гра «Загадки - відгадки»

Загадуються учням загадки, що продовжують логічний ланцюжок із попередньої вправи. Можна скласти асоціативний куц із будь-яким словом-відгадкою

Вправа «Займіть позицію»

Корисна для роботи з дискусійними питаннями та проблемами. Три плакати: «за», «проти», «не знаю». Оголошується проблемне питання. Дітям потрібно стати біля плаката, який вони обрали.

Вправа «Розсіпанка»

Проводиться у формі гри. Розсіпались намистинки (склади) різної форми. Зібравши і згрупувавши їх, утворюються слова, речення або вислови.

Вправа «Вузлики»

Для того, щоб прочитати слова, потрібно в кожному рядку закреслити дві (не більше) однакові букви. Якщо є три однакові букви, закреслюємо тільки одну літеру.

Вправа «Нові слова»

Додавши приголосний звук, утворіть нові слова від поданих слів:

КОЗА, РУКА, БУКВА, КОСА, БУРЯ.

Вправа «Перетворення слів»

Змінюючи у слові у слові бій першу літеру на іншу, утворіть і запишіть якнайбільше нових слів, що мають інше значення. (Бій, мій, лій, сій, дій, вій, тій, цій).

Вправа «Чарівні ноти»

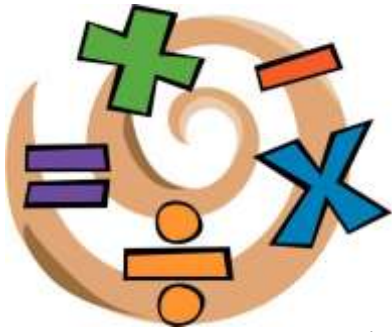
Пригадайте і запишіть якнайбільше слів. Що мають склади – назви нот: до, ре, мі, фа, соль, ля, сі.

❁ До + ля = доля

❁ По + мі + до + ри = помідори

❁ До + мі + но = доміно

Вправа «Літературна математика»

Виконайте дії і прочитайте результат.

Про – ро + так – к + хи = (птахи)

Зоря – оря + віра – а + і = ... (звірі)

Кінь – нь – і + ом + ахи = (комахи)

Рибак – бак + бик – к = ... (риби)

В початкових класах необхідно виробляти в учнів вміння орієнтуватися в тексті

Для цього використовую вправу «Стоп! Вперед!»

Вправа «Стоп! Вперед!»

На першому етапі проведення цієї вправи вчу дітей запам'ятовувати зором, де зупинилися під час читання. Наприклад: учень читає, вчитель подає команду: «Стоп!» Пропонує учням очима запам'ятати, де закінчив читати товариш. Діти віднімають пальчики від рядка, а вчитель проводить опитування, як діти зрозуміли прочитане, або просить переказати частину, яку прочитали. Звучить команда: «Вперед!» Діти повинні відшукати місце, де зупинилися під час читання.

На наступному етапі вправа «Стоп! Вперед!» використовується для вироблення умінь знаходити в тексті опис або порівняння. Один учень читає, а другий, якому дано завдання відшукати опис, зупиняє його командою, пояснює, що тут описується і подає команду «Вперед!»

До цієї вправи доцільно підключати учнів, які не люблять читати вголос або неуважні на уроці. Їм подобається подавати команди і вони зосереджуються, стають уважними, старанними.

Вправа на визначення цілісності тексту за його частиною.

Учнів молодших класів необхідно навчити визначати цілісність тексту за його частиною. Тому в третьому класі проводиться вправа «Віконце».

Вправа «Віконце»

Діти вирізають з картону рамку розмірами... При опрацюванні нового тексту накладемо рамочку-віконце на середину оповідання (а можна й на кінець) і уважно прочитаємо. Вчитель запитує, про що вони прочитали, чи можуть вони по цій частинці, приблизно сказати, про що буде розповідатися в оповіданні, хто його дійові особи і т. д.

«Віконце» використовую і для інших завдань:

- а) знайти і прочитати у частинці, що висвічує «віконце», тільки питальні речення;
- б) знайти і запам'ятати прикметники, які є у «віконці»;
- в) переказати уривок, що ви прочитали з «віконця»;
- г) накласти «віконце» на опис у тексті;
- д) по черзі називати один одному іменники з «віконця».

Вправи для тренування образної пам'яті.

Вправи для тренування образної пам'яті необхідні для усвідомленого читання. Тобто вчать дітей «бачити» у своїй уяві, створювати образ з прочитаних в художніх текстах описів природи, людей, оточення.

Вправа «Образ»

Вчитель читає набір іменників, які пов'язані одним, або двома образами. Кількість слів не більше десяти. За сигналом вчителя діти записують слова у стовпчик. Перед вправою доцільно попередити учнів, що слова легше запам'ятати, якщо по них уявити образ. Мало відновлених слів — значить не повний образ. Проводиться перевірка питаннями: «Хто записав 5 слів? Хто 6 слів?» і т. д.

Потім вчитель знову зачитує слова й учні встановлюють, які з них вони не записали.

Наприклад. Дерево, гілка, гніздо, пташеня, кіт, портфель, книга, зошит, ручка.

Вправа «Хто придумає кінець той і буде молодець»

Жме...(нька)	Жни...(ва)
Ве...(сна,рба)	Го...(ра, лова, дина)
Поча...(ток)	Мо...(роз, лодець, локо)

Вправа «Склади прислів'я»

Використовуючи цифрову підказку дітям необхідно скласти прислів'я.

(1) пов	(6) зем	(2) ний	(7) лі
(5) до	(3) ко	2 пус	(8) гнеть
(9) ся	1 а	(4) лос	5 ру
3 тий.	4 уго	7 ся	6 пнеть

(1) лас	(6) чи	(4) день	4 вей
(5) по	(2) тів	(7) на	6 кін
(3) ка	1 а	2 со	5 за
8 є	3 ло	(8) є	7 чує

Крім вправ для розвитку всіх якостей читання, я використовую різні прийоми й методи, які допомагають розвинути в учнів пізнавальні потреби через свідоме читання, закласти основи читацької культури:

- ✓ Зміна видів, прийомів читання;
- ✓ Змістове прогнозування (антиципація)
- ✓ Творчі види робіт;
- ✓ Літературні ігри, шаради, вікторини;
- ✓ Пропагування книжки (куток читача, тематичні виставки книжок);
- ✓ Групові форми роботи.

ВИКОРИСТАННЯ ГРИ ТА ІГРОВИХ СИТУАЦІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Діти перестають думати, коли перестають читати.

(Д. Дідро)

Навчання молодшого школяра має бути цікавим, радісним, але водночас повинно забезпечувати глибоке засвоєння навчального матеріалу. Вважаю, що завдання вчителя початкових класів не лише навчати, а й пробудити у дітей радість від знань і самого процесу їхнього засвоєння.

В реалізації цього завдання особливої уваги заслуговує ігрова діяльність. Використання ігор на уроках читання сприяє позитивному ставленню до навчання потребує від дитини кмітливості, уваги. Колективні ігри згуртовують дітей, сприяють формуванню дружніх взаємин між ними.

Під час використання на уроках читання ігрового методу навчання слід дотримуватись таких вимог:

- а) зміст гри має бути посильним для кожної дитини;
- б) правила гри – прості і чітко сформовані;
- в) у грі повинні брати участь усі діти;
- г) підсумок гри – чіткий і справедливий.

Таким чином використання ігор на уроках читання стає важливим засобом розвитку інтересу до вивчення цього предмету, дає можливість об'єктивно оцінити знання і уміння учня.

Навчальні ігри для вдосконалення навички швидкого читання

Колективні форми роботи (хорове читання)

Гра «Дощик»

Діти читають хором:

- крапає дощ (*тихо*);
- дощ пускається сильніше (*голосніше*);
- злива (*голосно*);
- дощ слабшає (*тихіше*);
- дощ перестав (*читання припиняється*).

Гра «Хвилі»

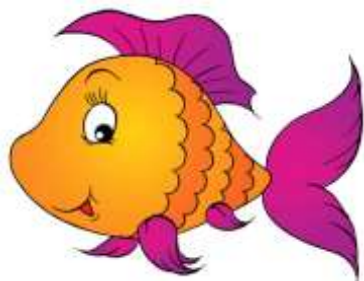
Ця гра схожа на попередню, але дещо відрізняється. Діти починають читати

пошепки, потім за сигналом вчителя тихо, голосніше, голосно і навпаки, аж до мовчазного читання. Текст читається так, як хвиля прибивається до берега і відходить від нього.

Гра «Бджілки»

Вчитель говорить: „Бджілки у вулику”. Діти читають тихенько. Коли каже: „Бджілки вилетіли!” - читають голосно.

Гра «Рибки»

Мовчазне читання учнями тексту, кожен – у своєму темпі, при цьому діти можуть ворухити губами.

Гра «Губи на замку»

Те саме мовчазне читання, але ворухити губами заборонено.

Гра «Луна»

Вчитель (або сильний учень) читає текст голосно, а учні – трохи тихіше (як луна) хором. Можна читати кілька разів, з прискоренням темпу.

Гра «Засічка – кидок»

За командою «Кидок» всі діти починають читати напівголосно текст. За командою «Засічка» - зупиняються і олівцем відмічають останнє прочитане ними слово. Цей самий текст таким же чином читають ще раз (*але не більше трьох разів*). При повторному читанні діти переконуються, що прочитали більший обсяг – «засічка» поставлена вже далі. Це доводить їм необхідність багаторазового читання тексту, бо з кожним разом результати покращуються.

Індивідуальні форми роботи (індивідуальне читання)

Гра «Слідопити»

Знайти відповідь на запитання словами тексту (*вибіркове читання*).

Вчитель або учень читає початок (*або кінець*) речення, решта учнів повинні відшукати кінець (*або початок*) цього речення і прочитати.

Гра «Сніжинка»

(Залежно від пори року – «Квіточка», «Листочок»)

Читає той учень, на парту якого впала сніжинка (*квіточка, листочок*).

Гра «Не перерви ланцюжок»

Діти один за одним читають по одному реченню (*можна по одному слову, строфі*) текст. Усі мають слідувати, щоб ланцюжок не перервався.

Гра «Актори»

За завданням вчителя прочитати здивовано, байдуже, захоплено, роздратовано, злякано, зацікавлено, лагідно і т.д.

Гра «Диктор телебачення»

Читати текст, періодично відриваючи погляд, щоб подивитися на глядачів.

Гра «Хто краще»

Конкурсне читання вірша, оповідання. Читання в парах.

Гра «Буксир»

Спочатку веде вчитель, беручи на буксир весь клас. Тоді діти в парах. «Сильніший» учень читає на одне слово швидше. «слабший» товариш намагається наздогнати першого.

Гра «Вовк і Заєць»

У грі беруть участь двоє дітей. Один учень виконуватиме роль

«вовка», другий – «зайця» *(можна одягнути маски)*.

Заєць читає перший рядок і продовжує читати далі.

Вовк починає читати тоді, коли Заєць прочитав перший рядок, і читає так, щоб наздогнати у читанні Зайця. Діти сліdkують за ними. Якщо Вовк наздожене Зайця, то діти плещуть у долоні.

Гра «Незнайко»

Учитель читає текст навмисне змінюючи деякі слова. Учні повинні уважно сліdkувати і виправити помилки та прочитати слова, надруковані у підручнику.

Гра «Фотограф»

Учитель показує початок речення написаний на смужці паперу. Учні повинні за маленький проміжок часу прочитати те, що на смужці, «сфотографувати» очима, знайти кінець рядочка у підручнику і прочитати.

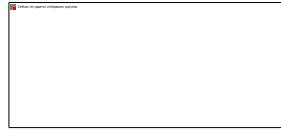
Мовна гра «Сплесни в долоні»

Коли почуєш слово із заданим звуком або слово, в якому на письмі треба поставити апостроф, сплесни в долоні.

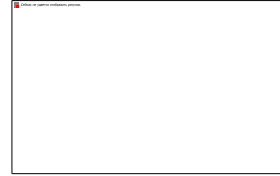
Пам'ятник, зяблик, здоров'я, полив'яний пшоняна солов'ї, рум'янець, хлоп'я, малятко, реп'ях.

Гра «Добери підмет»

Випав білий пухнастий ...

Розпустила віти білокора ...

Над озером стелиться густий ...

По гілках ялини стрибали ...

Колосилось пшеничне ...

Літературні ігри на уроках літературного читання

«Намалюємо мультфільм»

Дидактична мета. Вчити визначати головні події, які впливають на основний зміст твору, розрізняти головне та другорядне, розвивати вміння аналізувати й синтезувати.

Зміст. Учні об'єднуються в групи, отримують завдання на картах, виконують його, обмінюються думками.

Завдання:

- 🎨 Які малюнки можна намалювати до казки «Вовк та козенята», щоб діти, які її не читали, зрозуміли зміст?

❦ Виберіть серед поданих ілюстрацій найменшу кількість, за якими можна відтворити зміст казки.

Виберіть із твору або придумайте підписи до ілюстрацій.

У результаті виконання завдання має вийти мультфільм.

«Створення «вінегрету» з казок».

Суть цього методу полягає в тому, що події з різних казок переплітаються й розгалужуються за новим сюжетом. Цей метод принесе задоволення дитині від фантазування засобами слова.

Зміст гри: поєднати в одній казці героїв з різних казок та придумування їх спільних історій.

Урок читання у 2 класі на тему «Українські народні казки. Лисичка та Журавель»

Етап актуалізації опорних знань.

«Салат з казок», вивчення у розділі: «Вовк та козенята», «Рукавичка», «Лисиця та їжак».

- Чи знаєте ви що таке салат? (Страва, в якій скришені різні овочі чи фрукти).
- Як ви уявляєте салат з казок? (Частинки, уривки казок перемішані між собою)

Варіант відповіді: Їжачок побачив рукавичку та попросився погрітись. Мишка та жабка впустили його та попросили сісти біля виходу, щоб не поколоти його колючками. Аж раптом вовк біжить за козенятами.

Гра «Хто я і з якої казки»

Люблю горішки, грибочки. (хто відгадає першим, продовжує гру, описуючи свого героя).

Гра «Хто більше знає?»

У грі бере участь необмежена кількість дітей. На кожен крок треба назвати одну казку. Виграє той, хто назве більше казок, жодного разу не помилившись.

Гра «Хто правильно закінчить прислів'я?»

Книга вчить, як на світі

Наука в ліс не веде, а з лісу

Треба нахилитись, щоб з криниці води

Друга шукай, а знайдеш -

Продовж гру використовуючи свої прислів'я.

Гра «Хто швидше розплутає порівняння»

Дужий, як заєць

Кучерявий, як слон

Вірний, як лис боязкий, як вовк

Голодний, як ведмідь колючий, як віл

Хитрий, як баран

Здоровий, як миша
Неповоротний, як пес
Впертий, як їжак
Маленький, як осел.

Гра «Вкрадені слова»

Гра розвиває здатність дитини домислювати відсутні у зв'язному тексті слова. Напишіть на аркуші паперу невелике оповідання або казку, в якій деякі слова пропущені. Поясніть дітям, що в одного недовченого чарівника була дуже погана звичка. Він крав із цікавих віршів, оповідань і казок слова, які йому сподобалися. Інколи він залишав в тексті перші букви від цих слів, щоб читач міг здогадатися, якого слова бракує.

Лисичка

Жили собі дід та баба. Дід каже ... (1):

- Ти, бабо, печі пироги, а я поїду по рибу.

Наловив він ... (2) і везе ... (3).

Побачила його лисичка – і схотілось їй ... (4) попоїсти. Забігла вона вперед, лягла на дорозі і лежить, як мертва.

Підїхав ... (5), підійшов до ... (6), а вона й не ворухнеться.

- От буде ... (7) бабі, - сказав дід.

Узяв лисичку і ... (8) на сани, а сам пішов спереду.

А лисичка потихеньку почала викидати із ... (9) рибу. Викидала, викидала. Викинула всю ... (10), а сама ... (11).

Приїхав додому ... (12).

- Ну, бабо, - ... (13) дід, - який комір привіз я тобі на шубу!

- Де?

- Там на санях – і риба, і комір.

Підійшла баб до ... (14) – ні коміра, ні риби.

Почала вона лаяти ... (15). Тоді дід зрозумів, що лисичка була ... (16)

Побідкався, побідкався, та нічого не ... (17).

Слова для вставки: 1 – бабі, 2 – риби, 3 – додому, 4
рибки, 5 – дід, 6 – лисички, 7 – подарунок, 8 - поклав,
– саней, 10 – рибку, 11 втекла, 12 – дід, 13 – сказав,
– саней. 15 – старого. 16 – не мертва. 17 – вдієш.

Гра «Хто більше»

Хто найбільше згадає героїв казок, назви яких закінчуються буквою «а» (лисичка,...), буквою «к» (зайчик...), той переможець.

Гра «Впізнай з першого погляду»

Швидко впізнай і прочитай слова з відсутніми літерами.

1. шк-л-р	2. г-р-б-ць	3. хв-л-н-
вч-т-ль	ж-р-в-ль	с-к-нд-
хл-б-р-б	с-р-к-	г-д-н-
ль-тч-к	в-р-н-	т-жд-нь
л-к-р	ж-йв-р-н-к	м-с-ць
д-р-кт-р	с-л-в-й	ст-л-тт-
в-х-в-т-ль	л-ст-вк-	в-вт-р-к
б-д-в-льн-к	д-т-л	ч-тв-р
щ-д-нн-к	бдж-л-	л-ст-п-д
п-ртф-ль	п-в-к	бл-ск-вк-
р-чк-	м-х-	з-в-р-х-
гл-б-с	м-т-л-к	м-т-л-ц-
дзв-н-к	м-р-шк-	х-рт-в-н-
п-нзл-к	к-м-р	сн-г-п-д
п-др-чн-к	цв-рк-н	зл-в-
з-кл-дк-		в-с-лк-

Гра «Хто перший»

Добери приказку

Коли хтось поспішає, кажуть:	- вчепися, як реп'ях у кожуха
Коли один одному докучає, тоді приказують:	- він не з одної печі їв.
Коли хтось вдає, що він все бачив і все знає, то говорить про нього:	- тиха вода береги рве.
Коли хтось на перший погляд сумирний і чесний, але несподівано вміє гостро відповісти, говорять про нього:	- хіба тобі дощ за комір лле!
Коли хтось небажаний або непрошений, то говорять:	- він так тут потрібний, як п'яте колесо до воза.
Коли щось до когось довго доходить, кажуть йому:	- біг пес через овес.

Коли хтось робить якусь роботу поверхово або розповідає про щось коротко і неточно, йому говорять:	- виліз на грушку рвав петрушку і сказав: ах, яка смачна цибуля.
Коли хтось говорить таке, що «ні пришити, ні прилатати», то приказують йому:	- говори до гори, а гора горою.
Коли в суперечці один обстоює одне, а другий – інше, говорять:	- дід своє, баба своє.

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Гра «Я не я»

Розкажи про те, що ти робив вчора, не використовуючи слово «я».

Гра «Хто придумаю кінець, той і буде молодець.»

Один з учнів починає розповідь. Хто її закінчить, той виграє. Або один з учнів починає розповідь, а другий закінчує. Яка пара дітей склала найкраще оповідання, та і виграє.

Гра «Продовж розповідь»

Христинка. Я милувалася красою осіннього листочка.

Тарасик. Я милувався чарівною красою осінніх квітів. А ти?

Оксанка. Христинка милувалася красою осіннього листочка,

Тарасик милувався

(Гра продовжується).

Кожен гравець повторює сказане попередніми дітьми, додаючи щось своє.

Гра «Хто перший?»

Визначити загадку, прислів'я, скоромовку, порівняння

Колючий, як їжак

Хоч не шию я ніколи,

А голок в мене доволі.

Їжак з їжачихою та їжаченятами наїжачилися.

Полохливий, як заєць

Полохливий заєць і пенька боїться.

Довгі вуха, куций хвіст,

Невеликий він на зріст.

Захотілось зайцю зранку

З'їсти моркву до сніданку.

Гра «Дерева лісу»

Хто більше назве дерев лісу, той переможець

«Відгадай квітку за кольором»

Зразок. Білий – конвалія,

Жовтий - ... , ... ,

Гра «Пташиний базар»

Кожен учасник гри вибирає собі улюблену пташку й імітує її голос.

Гра «Цікаве перетворення»

Спробуй перетворити лід і ніч, змінюючи в кожному слові тільки одну букву за зразком:

Ніч лід

Річ ліс

Рік лис

Рак рис

Гра «Фініш»

Даю слово, до якого діти повинні дочитати текст і зупинитися.

- Знайти таке слово, яке зустрічається один раз.

- Прочитати уважно слова, які ще слова заховалися в них?

Пиріг, ніжка, жнива, магазин, листок, липень, оранка

Або. Нехай звірятка загадають бажання, що вона любить їсти, а ви відгадайте:

м'ясо

кістки

(вовк)

мед

малина

(ведмідь)

комашки

мурашки

(дятел)

горішки

шишки

гриби

(білочка)

морква

капуста

кора

(Заєць)

Для досягнення поставленої мети крім традиційних методів і прийомів роботи застосовую такі технології та методики:

Школа компетентності XXI століття. Компетентнісна школа має дати дитині не тільки знання, а й сучасні уміння та навички, а також цінності, які допоможуть формувати ставлення у різних ситуаціях. Саме в цьому полягає актуальність впровадження в процес навчання сучасних технологій, спрямованих на розвиток критичного мислення, співпраці, комунікативних здібностей та креативності.

В роботі представлені приклади використання інтерактивних стратегій навчання, які не порушують принципів класно-урочної системи та водночас направлені на реалізацію особистісно-зорієнтованого навчання.

Мета роботи – розкрити основні вимоги до організації інтерактивного навчання на уроках української мови.

Інноваційні технології

Ігрові технології

Молодший шкільний вік — сенситивний період для розвитку спеціальних здібностей. Дітям цього віку притаманні конкретність, і водночас — неабияка образність мислення, емоційне сприйняття дійсності й активне ставлення до неї. Брак життєвого досвіду і знань компенсується фантазією, яка яскраво виявляється у дитячій словотворчості зокрема, під час складання казок, віршів, загадок або й тоді, коли вони просто розповідають, скажемо, про власні пригоди. Образність мислення, відсутність стереотипів, естетичне світосприйняття та готовність до дій — властиві учням початкових класів. Вони свідчать про високий рівень творчих здібностей цієї вікової категорії в цілому.

Під час навчання словотворчості доцільно ознайомити учнів з деякими прийомами розвитку творчої уяви засобами слова.

Під час складання учнями казок, віршів, загадок, потішок я пропоную такі прийоми:

«Біном фантазії».

Новий образ може з'явитися, якщо взяти два слова, між якими є певна змістова дистанція. Це вимушено активізує уяву, а в результаті виходить єдине фантастичне ціле. В «біномі фантазії» слова використовуються не в їх звичайному значенні, а звільненими з мовного ряду, в якому вони звично фігурують. Наприклад, «шарф» і «кішка». Ці слова можуть бути поєднані за допомогою прийменника: кішка з шарфом, шарф кішки, кішка на шарфі. Кожне з цих поєднань може слугувати основою для вигадування конкретних ситуацій, з яких утворюється казка.

«Фантастичні гіпотези».

Ця техніка виражена у формі запитання:

«Що було б, якби...?»

«Створення лімерика» - це цікавий прийом узагальненої нісенітничі. Діти самі можуть скласти лімерик, виконуючи такі операції:

- вибір героя;
- вказана риса характеру, яка виражена дією;
- реалізація присудка;
- вибір кінцевого епітета.

«Конструювання загадки».

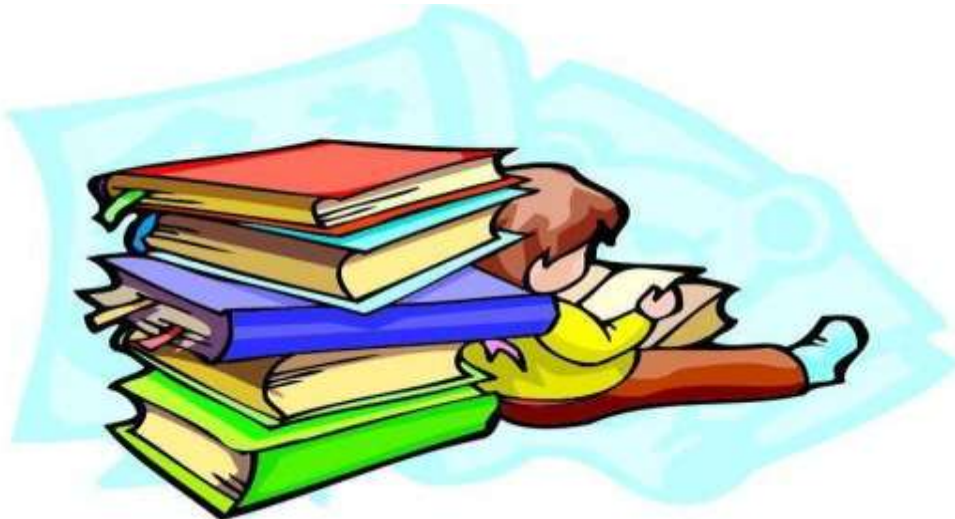
Цей прийом стимулювання дитячої творчості у концентрованій формі відображає дитячий досвід пізнання дійсності.

«Придумування історії з шостим словом».

Дітям дають слова, на основі яких вони вигадують яку-небудь історію. Наприклад: п'ять слів, які підказують сюжет казки «Червона шапочка»: дівчина, ліс, квіти, вовк, бабуся; з шостим словом, наприклад, вертоліт. (Історія може бути такою: коли вовк стукав до бабусі, його помітив вертоліт ДАІ й почав переслідувати злочинця, поки той не потрапив до рук мисливців).

«Казка - навиворіт».

Цей метод цінний не тільки для розвитку пародіювання, але ще за його допомогою можна визначити вихідну точку для вільної розповіді, яка самостійно розгортається в будь-якому іншому напрямку.

Інтерактивні форми роботи на уроках літературного читання

Колективно-групові методи навчання

«Мікрофон»

Крок 1. Попросіть дітей висловити мету уроку :

«Сьогоднішній урок навчить мене...».

Крок 2. Запропонуйте дітям якийсь предмет, який буде виконувати роль « уявного» мікрофона.

Крок 3. Надайте слово тільки тому, хто отримує «уявний» мікрофон.

Крок 4. Запропонуйте учням говорити швидко й лаконічно.

Крок 5. Не коментуйте та не оцінюйте подані відповіді.

Крок 6. Прикріпіть на дошку аркуш паперу з конкретними очікуваними результатами.

«Криголам»

Крок 1. Підберіть вірш, який можна намалювати, або показати за допомогою рухів, міміки. Жестів і який прямо стосується змісту уроку.

Крок 2. Розпочніть урок з цього вірша (прочитайте його за допомогою малюнків або покажіть рухами).

Крок 3. Попросіть учнів повторити цей « криголам» за вами.

Крок 4. Створіть мотиваційну ситуацію та підтримуйте мотиваційні фактори в учнів.

Наприклад: «криголам» до уроку літературного читання (2 клас).

Тема: «Різнокольорові вірші».

Корова червона,
І кінь голубий,
І біла ворона,
І кіт золотий.
Корова співає,
Кінь слухає її,
Ворона сідає
На руки мої.
А кіт, посміхаючись,
Лапку дає.
Чи все це здається.
Чи так воно є?

Г. Грайко

«Грування»

Крок 1. Напишіть центральне слово або фразу посередині аркуша паперу, на дошці або в зошиті.

Крок 2. Починайте записувати слова та фрази ,які спадають на думку з обраної теми.

Крок 3. Коли всі ідеї записані на папері

(дошці), починайте встановлювати там, де це можливо, зв'язки між поняттями.

Крок 4. Пишіть стільки ідей, скільки дозволить час, або ж доки всі вони не будуть вичерпані.

Наприклад:

небо

проміння

хмарки

тепло

СОНЦЕ

світло

радість

гарна погода

розваги

Методи кооперативного навчання

«Робота в парах»

Крок 1. Запропонуйте учням завдання, поставте запитання для невеличкої дискусії чи аналізу ситуації. Після пояснення питання або фактів, наведених у завданні, дайте їм 1-2 хвилини для продумування можливих відповідей або рішень індивідуально.

Крок 2. Об'єднайте учнів у пари, визначте, хто з них буде висловлюватись першим, і попросіть обговорити свої ідеї один з одним. Краще відразу визначити час на висловлювання кожної пари і спільне обговорення.

Крок 3. По закінченні часу на обговорення кожна пара представляє результати роботи, обмінюється своїми ідеями та аргументами з усім класом.

«Робота в групах»

Крок 1. Переконайтеся, що учні володіють знаннями та вміннями, необхідними для виконання завдання.

Крок 2. Об'єднайте учнів у групи.

Крок 3. Запропонуйте їм пересісти по групах. Переконайтеся в тому, що учні сидять по колу – «пліч-о-пліч, один проти одного». Усі члени групи повинні бачити один одного.

Крок 4. Нагадайте, учням про ролі, які вони розподілили між собою і виконувати під час групової роботи.

1) Спікер (керівник групи): зачитує завдання групи; організовує порядок виконання; пропонує учасникам групи висловитися по черзі; заохочує групу до роботи; підводить підсумки роботи; за згодою групи визначає доповідача.

2) Секретар: веде коротко і розбірливо записи результатів роботи своєї групи; як член групи має бути готовим висловити думку групи під час підведення підсумків або допомогти доповідачеві.

2) Посередник: слідкує за часом; заохочує групу до роботи.

3) Доповідач: чітко висловлює спільну думку, до якої дійшла група; доповідає про результати роботи групи.

Крок 5. Будьте уважні до питань внутрішнього групового керування.

Крок 6. Дайте кожній групі конкретне завдання й інструкцію. Щодо організації групової роботи.

Крок 7. Стежте за часом. Дайте групам досить часу на виконання завдання. Подумайте, чим зайняти групи, які справилися із завданням раніше за інших.

Крок 8. Подумайте про те, як ваш метод заохочення впливає на застосування методу роботи в групах. Забезпечте нагороди за групові зусилля.

Крок 9. Під час роботи груп обійдіть їх, запропонувавши допомогу. Зупинившись біля визначеної групи, не відволікайте увагу на себе. Подумайте про свою роль у подібній ситуації.

Крок 10. Запропонуйте групам подати результати роботи.

Крок 11. Запитайте учнів чи була проведена робота корисною і чого вони навчилися. Використайте їхні ідеї наступного разу.

Крок 12. Прокоментуйте роботу груп з точки зору її навчальних результатів.

«Два-чотири-всі-разом»

Крок 1. Задайте учням питання для обговорення, дискусії тощо.

Крок 2. Об'єднайте учнів у пари і дайте час для

обговорення завдання і прийняття узгодженого рішення. Попередьте, що пари обов'язково мають досягти згоди (консенсусу) щодо відповіді або рішення.

Крок 3. Об'єднайте пари в четвірки і обговоріть попередньо досягненні рішення щодо поставленої проблеми. Прийняття спільного рішення є обов'язковим.

Крок 4. Об'єднайте четвірки в більші групи і дайте час на обговорення питання, узгодження позицій і вироблення спільного рішення.

«Коло ідей»

Крок 1. Запропонуйте дискусійне питання та запропонуйте його обговорити кожній групі.

Крок 2. Після того як вичерпано час на обговорення, кожна група доповідає всьому класу лише один аспект того, що вони обговорювали.

Крок 3. Групи висловлюються по черзі, поки не будуть заслухані всі доповіді.

Крок 4. Під час обговорення теми складають список запропонованих ідей та записують його на дошці.

В

«Мозкова атака» або «П'ять слів – три слова»

Крок 1. Оголошується тема обговорення.

Крок 2. Діти об'єднуються у групи.

Крок 3. Кожен член групи самостійно записує 5 слів, що спадають на думку під час роботи над певною темою, на окремому аркуші паперу.

Крок 4. Учасники об'єднуються по четверо, обговорюють ці слова та відкидають ті, що повторюються.

Крок 5. На великому аркуші паперу секретар групи записує три слова, які найбільш вдало характеризують тему обговорення. Аркуші вивішуються на дошці.

Крок 6. оповідачі груп повідомляють ці слова та пояснюють для усього класу.

Крок 7. вернути увагу на всі слова, які записали групи, проаналізувати їх та відкинути повтори.

Крок 8. класти коротку розповідь щодо теми обговорення на основі опорних слів.

«Вилучи зайве»

Крок 1. Підберіть девіз уроку (прислів'я, крилатий вислів).

Крок 2. Вставте в слова девізу уроку зайві слова. Це можуть бути назви цифр, тварин, рослини, шкільного приладдя тощо.

Крок 3. Запишіть на дошці деформований девіз.

Крок 4. Попросіть дітей вилучити зайві слова й прочитати девіз уроку.

Крок 5. Створіть мотиваційну ситуацію та підтримуйте мотиваційні фактори в учнів.

Наприклад: Силтриа передодин розудвамом никшістьне. (Сила перед розумом никне).

«Кути»

Крок 1. На великих аркушах паперу напишіть різні точки зору щодо теми уроку і пронумеруйте.

Крок 2. Оголосіть, яка точка зору в якому куті кімнати розміщена.

Крок 3. Запропонуйте дітям приєднатися до якогось кута.

Крок 4. Серед учасників того ж кута знайдіть собі пару та обговоріть між собою причини вибору.

Крок 5. Разом зі своїм партнером об'єднайтеся з іншою парою з того ж кута, що ви, та перекажіть причини вибору вашого партнера.

Крок 6. Оберіть у кожному куті спікера, який розкаже всій аудиторії причини, названі у його куті.

Наприклад: працюючи над темою з позакласного читання у 2 класі «У світі казки чарівної», учням пропонується обрати улюблену казку і назвати дві причини, чому саме ця казка є у них улюбленою.

«ВЕДМІДЬ І
ПАВУЧОК»

«ЧУДО-ГРУША»

«ДВА ЛЮСТЕРКА»

«ЧАЙКИ І РАК»

«Система позначок «Поміч»»

Крок 1. Актуалізація (обговорення перед читанням чи вивченням). Групова «Мозкова атака» з теми. Записування інформації, отриманої в результаті «Мозкової атаки» на дошці. Класифікація інформації.

Крок 2. Усвідомлення змісту (власне читання чи вивчення).

Читаючи текст, діти роблять позначки: «+» - «Я це знав»; «-» - «Я це не знав»; «!»- « Це цікаво».

Крок 3. Рефлексія після обговорення чи читання.

Крок 4. Індивідуально чи разом складається таблиця:

«+»	«-»
речі, які знали	речі, про які дізналися

Крок 5. Діти говорять чи пишуть про те, що вони думають про вивчене.

Крок 6. Після читання діти можуть написати чи намалювати малюнки з теми.

«Від А до Я»

Крок 1. Об'єднайте дітей у групи по 4 -6 осіб.

Крок 2. Кожній групі дайте по одній частині абетки – наприклад, від А до Д, від Ж до Л...

Крок 3. Групи придумують підсумкові речення, що починаються з їхніх літер.

Крок 4. Заключна чи перша вправа наступного уроку: учні для усього класу в алфавітному порядку читають свої речення.

Методи ситуативного моделювання

«Трихвилинне есе . Крісло автора»

Крок 1. Підсумовуючи прочитаний текст, попросіть дітей написати протягом 3 хвилин те, що спадає їм на думку про прочитаний твір.

Крок 2. Попросіть кількох бажаючих прочитати твори для усього класу в «Кріслі автора», яке виставляється посередині класу.

Крок 3. Викладання думок на папері не оцінюється щодо граматики та орфографії. Увага дітей зосереджується на вільному потоці думок.

Крок 4. Учні мають бути впевнені у своєму праві висловлювати думки вільно, а також у шанобливому ставленні аудиторії до їхніх думок.

Крок 5. Усі мають зрозуміти, що існує більше, а ніж одна правильна відповідь на запитання, і що їхні ідеї та способи вирішення є важливими.

Крок 6. Використовуйте відкриті запитання, де учні разом з учителем шукають відповіді і шляхи вирішення реальних проблем.

Крок 7. Отримавши відгуки на власні думки, учні мають широкі можливості для їх обговорення.

«Задом наперед»

Крок 1. Визначте тему уроку.

Крок 2. Запишіть на дошці тему уроку з точки зору протилежного припущення.

Крок 3. Уявно розгляньте проблему з усіх боків.

Крок 4. Уявіть, що вся наявна інформація неправильна.

Крок 5. Розпочніть з «нуля».

Крок 6. Створіть мотиваційну ситуацію та підтримуйте мотиваційні фактори в учнів.

Наприклад: урок «позакласного читання» (4 клас).

Тема: Урок позакласного читання. «Школа злих вчинків».

Всі мають право ображати людину.

(«Школа добрих вчинків»; ніхто не має права ображати людину)

Методи опрацювання дискусійних питань

«Кубування»

Крок 1. Зробіть кубик з невеличкої коробки, з довжиною ребра 20 -25 см.

Крок 2. Напишіть на кожному боці кубика одну з таких вказівок: опишіть це, порівняйте це, встановіть асоціації, проаналізуйте це, знайдіть застосування цьому, запропонуйте аргументи за або проти цього.

Крок 3. Проведіть учнів крізь процес «кубування», пропонуючи їм викласти на папері думки на запропоновану тему протягом 2 -4 хвилин або зробити це в усній формі.

«Читання з передбаченням»

Крок 1. Учитель обирає добре викладений і цікавий матеріал для учнів, який відповідає їх віку.

Крок 2. Учитель мусить самостійно прочитати і зрозуміти текст, а також поставити для себе такі запитання:

- ❁ Чому я хочу, щоб мої учні прочитали цей матеріал?
- ❁ Що на мою думку, учні зрозуміють, прочитавши текст?
- ❁ Що я хотів би, щоб учні зрозуміли, прочитавши текст?
- ❁ Які найзначніші проблеми чи питання є в тексті?
- ❁ Яким досвідом мають збагатитися й поділитися учні, ознайомившись із текстом?

Крок 3. Розбийте текст на частини в тих місцях, які могли б викликати інтерес у дітей.

Крок 4. Не діліть текст на багато дрібних частин. Важливо виділити основну лінію подій.

Крок 5. Після кожної частини (зупинки) тексту продумайте різні типи запитань. Не ставте дуже багато запитань, бо це може призвести до втрати цілісності тексту, а відповідно й сприйняття послідовності подій тексту.

Крок 6. Наголосіть дітям, щоб вони читали текст лише до того місця до якого їм буде вказано. Попередьте їх, що дуже важливо не читати далі текст після зупинки.

Крок 7. Після кожної зупинки ведіть з дітьми дискусію. Доцільно зосередити увагу на питаннях:

- Про що ця історія?
- Яка проблема описується в оповіданні?
- Чому ви так гадаєте ?
- Що, на вашу думку, може статися далі?

- Що ви думаєте про...?
- Що ви відчуваєте стосовно певного персонажа чи події?
- Що б ви зробили далі?
- Чи виправдалися ваші передбачення?
- Що ви думаєте тепер?
- Чи ви здивовані?

Крок 8. А тепер прочитайте наступний уривок і дізнайтеся, що сталося далі.

Крок 9. Підпорядкуйте процес опрацювання тексту за структурою АУР так, щоб учні поступово проходили стадії актуалізації, втягнення, прогнозування, розуміння, побудови смислів та рефлексії.

Вправа №11 «Добре – погано»

Крок 1. Оголосіть дітям предмет, проблему, питання для обговорення.

Крок 2. Попросіть дітей розглянути цей предмет з різних точок зору: назвати гарні та погані сторони.

Крок 3. Діти складають таблицю « Добре – погано» та аргументують відповіді.

Наприклад: після опрацювання тексту « Кішки у житті людей» можна розглянути дві точки зору й виявити проблеми.

Собака для людини

Добре	Погано

Людина для собаки

Добре	Погано

«Рюкзачок»

Вправа проводиться на підсумковому уроку.

- Наш урок добігає кінця. Чи справдилися ваші очікування?
- Кожен урок – це частинка великого шляху до знань. Щоразу ви берете щось для розумового розвитку і для душі.
- Що сьогодні ви «Покладете» у рюкзачок?
- Продовжіть речення:
 - ✿ Сьогодні я навчився.....
 - ✿ Сьогодні я дізнався....
 - ✿ Я буду берегти.....
 - ✿ В свій рюкзачок я покладу....

«Банани»

Крок 1.

Виберіть ключове слово уроку.

Крок 2.

Виберіть фразу, за допомогою якої ви зашифруєте це слово.

Крок 3.

Зашифруйте ключове слово в обраній фразі без зміни послідовності літер.

Крок 4.

Попросіть дітей знайти і закреслити фразу, щоб отримати ключове слово уроку.

Крок 5.

Створіть мотиваційну ситуацію та підтримуйте мотиваційні фактори в учнів.

Наприклад: закресліть у цьому рядку шість літер, таким чином, щоб літери, які залишилися. Склали б добре знайоме слово:

ШБІАСНТЬАЛІНТЕИР

(закреслюється фраза « шість літер» і залишається ключове слово «банани»).

Наприклад: урок літературного читання (3 клас)

Тема: « Отакий у мене ніс» Грицько Бойко.

пГоРеИтЦьгКуОмБоОрЙиКсОт

ОвеТмАирКИтай чсУ апМеЕітНдЕдНчІячС

(видаліть «зайві» маленькі букви і залишається ключове слово **Грицько Бойко «Отакий у мене ніс»**).

«Блайднес»

(читання – переказування – слухання – конструювання оповідання)
Метод блайднес (від англ. – сліпий) спонукає учнів до логічного мислення, розвиває зв'язне мовлення.

Крок 1.

Розділений на кілька частин текст зафарбований у кольори цеглинок LEGO, а також набір цеглинок роздається членам групи.

Крок 2.

Кожен опрацьовує 1-2 частини і повідомляє їх зміст.

Крок 3.

Учні разом вирішують, у якій послідовності потрібно об'єднати уривки, щоб вийшов зв'язний текст.

Крок 4.

Зміст уривку переказують, до нього можна ставити запитання, але не читати.

Крок 5.

Учні будують вежу з цеглинок LEGO відповідно до кольорів частин тексту.

Пішохідний тур (особливо ефективний при ознайомленні із текстом, для узагальнення матеріалу)

Крок 1.

Оберіть кілька епізодів із тексту і напишіть або намалюйте їх на великих аркушах паперу, кожний на одному аркуші.

Крок 2.

Пронумеруйте кожну таблицю та розвісьте довкола кімнати (або роздайте на столи кожній групі).

Крок 3.

Об'єднайте дітей у маленькі групи, закріплюючи кожну групу до однієї з таблиць, з якої вона починатиме свою подорож.

Крок 4.

Потягом 2 -5 хвилин групи вивчають закріплені за ними таблиці: читають, обговорюють, інтерпретують та реагують на думки – усно чи письмово – й потім переходять до наступної таблиці (або передають таблиці по колу з групи в групу).

Крок 5.

Подібне виконується доти. Доки учні не запишуть усі таблиці (бажано, щоб кожна група писала своїм кольором).

Крок 6.

Коли до учнів повертаються їх таблиці, вони обговорюють та підсумовують думки щодо кожної з таблиць. (Якщо група почала з таблиці № 1, то й закінчити вона повинна на цій таблиці. Запис кольоровими маркерами дає змогу проаналізувати відповіді й доповнення кожної групи).

«Інтерв'ю за три кроки»

Групи по 4 діляться на пари, учитель дає питання для інтерв'ю.

Крок 1.

Кожен проводить інтерв'ю зі своїм партнером по парі.

Крок 2.

Учні міняються ролями у парі.

Крок 3.

Об'єднайтеся у групи по 4. Кожен учень розповідає своїй групі, що він дізнався від партнера по парі.

Наприклад: Як ви думаєте, про що, судячи із заголовка, йтиметься в оповіданні?

«Займи позицію»

(корисна для роботи

з дискусійними питаннями та проблемами)

Крок 1.

Запропонуйте учням дискусійне питання і попросіть їх визначити власну позицію щодо цього питання.

Крок 2.

Напишіть три плакати: *За. Проти. Не знаю.* Оголосіть проблемне питання. Наприклад: Потрібно заборонити полювання на звірів.

Крок 3.

Дітям потрібно стати біля плаката, який вони обрали.

Крок 4.

Учитель вибирає кількох учнів і просить їх обґрунтувати свою позицію або пропонує всім, хто поділяє одну й ту саму точку зору, обговорити її й виробити спільні аргументи на її захист, застосувавши метод « ПРЭС».

Крок 5.

Після викладу різних точок зору учитель запитує, чи не змінив хто – не будь з дітей думки і чи не хочуть вони перейти до іншого плаката. Запропонуйте учням перейти й обґрунтувати причини свого переходу.

Крок 6.

Попросіть учасників назвати найбільш переконливі аргументи своєї та протилежної сторони.

За	Не знаю	Проти
-----------	----------------	--------------

« Незакінчене речення »

Крок 1.

Визначте тему, з якої учні будуть висловлюватись в колі ідей.

Крок 2.

Використовуючи « уявний мікрофон », учитель формулює незакінчене речення і пропонує учням, висловлюючись, закінчити його. Наприклад:

- На сьогоднішньому уроці для мене найбільш важливим відкриттям було...
- Ця інформація дозволяє нам зробити висновок, що...
- Це рішення було прийнято тому, що...
- Сьогоднішній урок навчив мене...

« Ажурна пилка »

Діти повинні бути готовими працювати в різних групах.

Крок 1.

Кожна *домашня група* отримує завдання, вивчає його та обговорює свій матеріал.

Крок 2.

Розподілити ролі в групі: секретар (веде записи), доповідач (ставить запитання щодо змісту матеріалу або доповідає про результати роботи групи), спікер (головує), секундант (стежить за часом).

Крок 3.

Об'єднати дітей в *експертні групи*. В експертних групах діти стають експертами з тієї теми, що вивчалась у домашній групі.

Крок 4.

Кожен учень по черзі за визначений час має донести інформацію до членів інших груп та сприйняти нову інформацію від представників інших груп.

Крок 5.

Діти повертаються до домашніх груп, де діляться інформацією, яку отримали від членів інших груп.

Крок 6.

Виробляються спільні рішення та висновки.

Досить ефективним для формування критичного мислення молодших школярів є методичні прийоми, які роблять навчальний процес більш творчим, вчать учнів мислити, виділяти головне, висловлювати й аргументувати власні думки.

Стратегія «Риб'ячий скелет» або «Фішбоун»

Крок 1. Сприймання й усвідомлення змісту казки, оповідання.

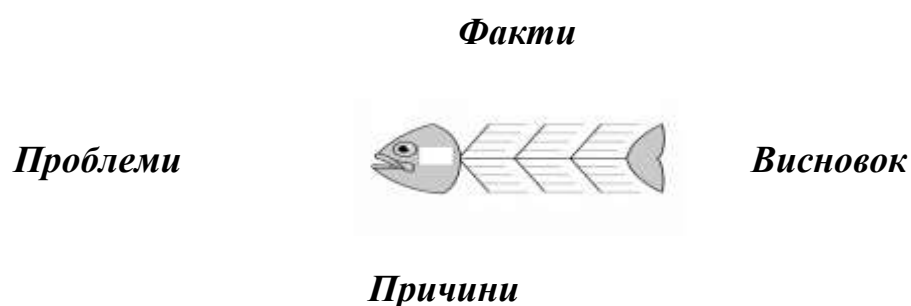
Крок 2. Аналіз змісту казки, оповідання.

Крок 3. Використаємо графічного організатора «Фішбоун».

Крок 4. Колективне складання вправи «Фішбоун».

Крок 5. З'ясування причин виникнення проблеми та запис їх на нижніх кісточках скелету.

Крок 6. Доведення фактів прояви проблеми та запис їх на верхніх кісточках скелету.

Крок 7. Зроблений висновок і запис його у «риб'ячому хвості».

Крок 8. Підсумок вправи.

Стратегія «Шість капелюхів мислення»

Крок 1. Поділіть учнів класу на 6 груп.

Крок 2. Кожна команда буде представляти капелюх певного кольору і має, спираючись на певний тип мислення, дотримуватися відповідного підходу до аналізу предмету дискусії.

Крок 3. Оголосіть проблемне питання уроку та надайте час на підготовчий етап командного виступу. Або можна підготуватись до гри заздалегідь, на попередньому уроці, узгодивши всі організаційні моменти (визначитись з темою дискусії, поділити клас на команди та попросити підготувати доповіді вдома).

Крок 4. Запропонуйте учням з кожної команди зробити свій невеличкий виступ, спираючись на особливості відповідного типу мислення (час доповіді кожної команди має бути попередньо узгоджений). У процесі обговорення можна здійснити 1 чи декілька дискусійних кіл за участю представників кожної з команд.

Крок 5. Із залученням всіх учнів, ґрунтуючись на доповідях учасників, разом зробіть висновки, чому важливо підходити до оцінки предмету дискусії з різних точок зору та оцініть разом переваги цього прийому у конкретних умовах.

Білий капелюх мислення — це режим фокусування уваги на всій інформації, якою ми володіємо: на фактах і цифрах.

Червоний капелюх — капелюх емоцій, почуттів та інтуїції. Не вдаючись у подробиці і міркування, на цьому етапі висловлюються всі інтуїтивні здогадки. Люди діляться емоціями, що виникають при

обговорення того чи іншого рішення. Тут також важливо бути чесним, як із самим собою, так і з іншими.

Жовтий капелюх позитиву. Одягаючи його, ми думаємо над перевагами, яке дає рішення, розмірковуємо над вигодою і перспективою ідеї. І навіть якщо ідея на перший погляд не обіцяє нічого хорошого, важливо опрацювати оптимістичну сторону і спробувати виявити приховані позитивні ресурси.

Чорний капелюх – протилежність жовтою. У ньому ми повинні мислити критично, критично оцінювати ситуацію, звернути увагу на можливі ризики і таємні загрози, на істотні та уявні недоліки, включити режим пошуку «підводних каменів».

Зелений капелюх — капелюх творчості та креативності, пошуку альтернатив і внесення змін. Генеруйте ідеї, модифікуйте вже існуючі та придивляйтеся до чужих напрацювань.

Синій капелюх — шостий капелюх мислення. Він призначений для управління процесом реалізації ідей та роботи над вирішенням завдань, підведення підсумків та обговорення користі та ефективності «методу шести капелюхів».

Використання «шести капелюхів мислення» має переваги при будь-якій розумовій роботі. При роботі в групі цей метод можна розглядати як різновид мозкового штурму.

Стратегія «Джигсоу» (теоретична частина)

Стратегія «Джигсоу» нагадує складання пазлів, як частин певної інформації, для створення картини, як цілісного уявлення про поняття: об'єкт, явище, ідею, тощо.

Частинками пазлу є частини тексту з інформацією. Як правило є чотири частини:

1. Спершу учні об'єднуються в «Домашні групи», і отримують чотири, п'ять різних частини тексту.
2. Опрацьовують ці частини тексту в «Експертних групах», щоб усі учні найкраще зрозуміли навчальний матеріал.
3. Знову повертаються в «Домашні групи», і кожний учень розповідає свою частину тексту учасникам своєї групи.

Після того як всі розповіли свою частину тексту, у кожного учасника групи складається цілісне уявлення про об'єкт чи явище яке вивчається.

Алгоритм роботи за стратегією

Крок 1. Поділити текст на чотири логічно завершені частини.

Крок 2. Поділити учнів на групи по чотири. (Кількість учнів може змінюватись в залежності на скільки поділено текст).

Крок 3. Наголосити, що ви створили так звані «домашні» групи. Попросити учнів запам'ятати свої групи та місце їх розташування у класі.

Крок 4. Попросіть учнів домашньої групи розподілитися за номерами від 1 до 4, від 1 до 5, та запам'ятати свій номер.

Крок 5. Роздати учням фрагменти тексту. Перші номери отримують першу частину, другі – другу, і так далі. Таким чином у домашній групі є чотири (п'ять) учні та чотири (п'ять) фрагменти тексту. Кожен учень має свій фрагмент.

Крок 6. Пояснити учням, що спочатку вони будуть читати свій фрагмент у групі учнів з таким самим номером. Це називатиметься «експертна» група. Розказати дітям, що експертами називають знавців з певної галузі знань, а вони мають стати знавцями своєї частини тексту.

Крок 7. Створити «експертні» групи. Попросити дітей з номером 1 зайняти визначене місце в класі, з номером 2 інше місце. Якщо учнів забагато, можна створити дві групи з номером 1, дві групи з номером 2 і так далі.

Крок 8. Дати учням завдання прочитати свою частину тексту в «експертній» групі, і визначити основні думки, ключові слова тексту. Попросити придумати запитання та відповісти на них, щоб впевнитися що всі зрозуміли зміст прочитаного. Для роботи в «експертних» групах можна виготовити картки, у них записати всі кроки які мають зробити діти, щоб опрацювати свою частину тексту.

Крок 9. Після завершення обговорення частини тексту в «експертних» групах, попросіть учнів повернутися в свої «домашні» групи. Там вони мають докладно розповісти про свою частину тексту. Після доповідей, всіх членів групи, всі учні повинні мати цілісне уявлення про що йшлося в тексті.

Пам'ятка для роботи експертної групи

1. Уважно прочитайте свою частину тексту.
2. Визначте незрозумілі слова, знайдіть їх тлумачення у словнику або на додатковій картці.
3. Назвіть ключові слова.
4. Визначте головну думку.
5. Дайте відповіді на запитання, зазначені в експертній картці.
6. Виконайте завдання, запропоновані в експертній картці.

Крок 10. Перевірити, як учні зрозуміли зміст тексту. (Влаштувати загальне обговорення тексту, запропонувати намалювати картинки до тексту, написати власні думки щодо тексту) . Під час обговорення залучити тих дітей, які не були експертами з цих питань.

Стратегія «Сторітеллінг»

Сторітеллінг - це спосіб передачі інформації через розповідання історій. Людство займалося цим весь час: казки, міфи, легенди...Саме молодші школярі дуже люблять слухати та розповідати історії про себе та інших. Чому ж зараз до сторітеллінгу така увага? Сьогодні спілкування наше все більше йде у світ віртуальний. Реальне спілкування стає предметом розкоші, якимсь мистецтвом, якому треба знову навчатися і до якого необхідно повертатися.

Як створити справжню історію для уроку?

Алгоритм роботи за стратегією

Крок 1. Визначте тему і мету уроку, в залежності від цього подумайте, яка історія можлива на ньому.

Крок 2. Придумайте ряд подій, які трапляться (сюжет), та як вони висвітлять навчальний матеріал.

Крок 3. Визначтеся з героєм історії. Придумайте йому ім'я, зовнішність, звички, риси характеру, як він буде діяти в тих обставинах, що ви створили для нього.

Крок 4. Придумайте інтригу, пастку. Чим несподіванішим буде сюжетний поворот, тим краще.

Крок 5. Доберіть потрібні метафори (особливо для опису стану головного героя чи процесу, який описується). Запишіть оновлений варіант історії.

Крок 6. Напишіть перший варіант історії.

Експозиція. Жив був _____.

Де? Коли? Скільки часу? З ким?

Зав'язка. Одного разу _____.

Що раптом трапилось? Приїхав друг, налетіла буря, впав стілець, прийшла звістка тощо.

Розвиток подій. _____.

Перерахуйте всі події, які будуть описані. Подумайте, які емоції мають у цей час відчувати слухачі. Напишіть, як змінювався герой впродовж історії.

Кульмінація. _____.

Напишіть, яка подія стала «вирішальною» для героя.

Розв'язка. _____.

Напишіть, чим все завершилося. Як змінився герой, що він зрозумів, що буде робити далі?

Висновок. _____.

Чому нас вчить ця історія? Мораль, теорія, визначення тощо.

Крок 7. Прочитайте історію, внесіть остаточні правки, виправте помилки, доповніть малюнками, фото та опублікуйте чи запишіть історію.

Стратегія «Взаємні запитання»

Крок 1. Текст або матеріал для вивчення поділити на логічно завершені частини.

Крок 2. Учні вголос читають за цілими частинами, ставлять самі запитання:

- Одне одному в групі;
- Одне одному в парах;
- Одна пара (група) інший.

Метод «Прес» (учні вчатьсЯ дискутувати, аргументувати свої думки)

Крок 1.

Роздайте учням матеріали, у яких зазначено чотири етапи методу «ПРЕС»;

- Позиція: «Я вважаю, що...»;
- Обґрунтування: «... тому що...»;
- Приклад: «...наприклад...»;
- Висновки: «Отже, (тому) я вважаю...».

Крок 2.

Поясніть учням кожний етап методу «ПРЕС»:

1. Діти висловлюють думку, пояснюють у чому полягає їх точка зору.
2. Пояснюють причини появи цієї думки, тобто на чому ґрунтуються докази.
3. Наводять приклади, додаткові аргументи на підтримку своєї позиції, називають факти, які демонструють їхні докази.
4. Узагальнюють свої думки.

Стратегія «Сенкант (сенкан, п'ятирядок)»

(вірш у 5 рядків, який синтезує інформацію і факти у стисле висловлювання, що описує чи віддзеркалює тему)

Крок 1.

Запропонуйте учням тему для вірша. Кожен працює самостійно.

Крок 2.

Поділіть групи на пари. Запропонуйте дітям об'єднати зусилля, вибираючи з двох віршів найкращий, і скласти один спільний вірш.

Крок 3.

Вірші, написані в парах. Можна буде представити на обговорення групи.

Крок 4.

Це викликає нову дискусію. Діти обирають кращий вірш.

Крок 5.

Сенкан можна складати, використовуючи таку форму:

- Тема (звичайно іменник)----- .
- Опис (звичайно 2 прикметники)----- .
- Дія (звичайно 3 дієслова)----- .
- Ставлення (фраза, яка складається з 4 слів і висловлює ставлення до теми)----- .
- Перефразування сутності (синонім до першого слова)----- .

Наприклад:

Сонце

Яскраве, гаряче.

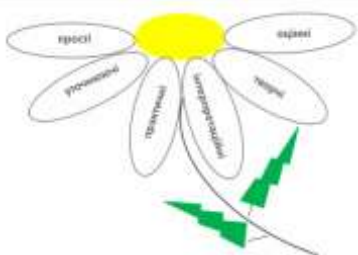
Світить, гріє, випромінює.

Без нього неможливе життя.

Світило.

Стратегія «Ромашка Блума»

«Ромашка» складається з шести пелюсток, кожна з яких містить певний тип запитання. Таким чином, шість пелюсток – шість запитань:

1. Знаннєві (прості) запитання – запитання, відповідаючи на які, потрібно назвати якісь факти, згадати і відтворити певну інформацію: *“Що?”*, *“Коли?”*, *“Де?”*, *“Як?”*.

2. Уточнюючі запитання (на розуміння).

Такі запитання зазвичай починаються зі слів: *“Тобто ти кажеш, що ...?”*, *“Якщо я правильно зрозумів, то ...?”*, *“Я можу помилятися, але, по-моєму, ви сказали про ...?”*. Мета цих запитань – дати учневі можливість для зворотного зв'язку щодо того, що тільки що сказано вчителем (або написано у тексті). Іноді їх ставлять з метою перевірки сприйняття учнями інформації, яка є у повідомленні.

3. Практичні запитання. Цей тип запитання спрямований на встановлення взаємозв'язку між теорією і практикою: *“Як можна застосувати ...?”*, *“Що можна зробити з ...?”*, *“Де ви в звичайному житті можете спостерігати ...?”*, *“Як би ви були на місці героя оповідання?”*.

4. Інтерпретаційні (синтезуючі) запитання. Зазвичай починаються зі слова *“чому?”* і спрямовані на встановлення причинно-наслідкових зв'язків. *“Чому листя на деревах восени жовтіють?”*. Якщо відповідь на це запитання відома, воно з інтерпретаційного *“перетворюється”* на знаннєве. Отже, цей тип питання спрацьовує *«тоді, коли у відповіді присутній елемент самостійності»*.

5. Оціночні запитання. Ці запитання спрямовані на з'ясування критеріїв оцінки тих чи інших подій, явищ, фактів. *“Чому щось добре, а що погано?”*, *“Чим один урок відрізняється від іншого?”*, *“Як ви ставитеся до вчинку головного героя?”* і т.д.

6. Творчі запитання. Цей тип запитання найчастіше містить частку *“б”*, елементи умовності, припущення, прогнозу: *“Що змінилося б ...”*, *“Що буде, якщо ...?”*, *“Як ви думаєте, як буде розвиватися сюжет в оповіданні після ...?”*.

Алгоритм роботи за стратегією

Крок 1. Вчитель готує «ромашку» з кількістю пелюсток згідно з кількістю учнів/пар/груп, які будуть формулювати запитання.

Крок 2. Учням пропонується обрати одну з пелюсток і сформулювати запитання саме того типу, який вказано на пелюстці, до тексту/теми, з яким працюємо на уроці.

Крок 3. Складається список запитань, на які учні мають знайти відповіді, працюючи на уроці.

Стратегія «Кластер»

Стратегія навчання, яка спонукає учнів вільно думати й відкрито висловлюватися на певну тему, спрямована на стимулювання мислення про зв'язки між окремими поняттями.

Кластер – це графічна форма організації інформації, коли виділяються основні смислові одиниці, які фіксуються у вигляді схеми з позначенням всіх зв'язків між ними. Може застосовуватися на будь-якому етапі уроку.

Крок 1. Прочитати текст і виділити в ньому великі і малі смислові одиниці.

Крок 2. У прямокутних рамках записати прийняті назви.

Крок 3. Навколо кожної рамки в кружечках (у «гілочках») коротко вписати відомості, які відповідають смисловим блокам.

Крок 4. Спробувати установити зв'язки між окремими блоками і «гілочками» кластера і з'єднати їх стрілками.

Крок 5. Після обговорення доповнити кластери новими «гілочками».

- На етапі актуалізації діти висловлюють і фіксують знання з теми, свої уявлення і асоціації.
- На етапі формування нових знань використання «Кластера» допомагає структурувати матеріал.
- На етапі рефлексії даний прийом виконує функцію систематизації отриманих знань.

ДОДАТОК 1.

	а	о	и	у	е	і
б	ба аб аба	бо об обо	би иб иби	бу уб убу	бе еб ебе	бі іб ібі
в	ва ав ава	во ов ово	ви ив иви	ву ув уву	ве ев еве	ві ів іві
г	га аг ага	го ог ого	ги иг иги	гу уг угу	ге ег еге	гі іг ігі
г	га аг ага	го ог ого	ги иг иги	гу уг угу	ге ег еге	гі іг ігі
д	да ад ала	до од одо	ди ид иди	ду уд уду	де ед еде	ді ід іді
ж	жа аж ажа	жо ож ожо	жи иж ижи	жу уж ужу	же еж еже	жі іж іжі
з	за аз аза	зо оз озо	зи из изи	зу уз узу	зе ез езе	зі із ізі
к	ка ак ака	ко ок око	ки ик ики	ку ук уку	ке ек еке	кі ік ікі
л	ла ал ала	ло ол оло	ли ил или	лу ул улу	ле ел еле	лі іл ілі
м	ма ам ама	мо ом омо	ми им ими	му ум уму	ме ем еме	міім імі
н	на	но	ни	ну	не	ні

	ан ана	он оно	ин ини	ун уну	ен ене	ін іні
п	па ап апа	по оп опо	пи ип ипи	пу уп упу	пе еп епе	пі іп іпі
р	ра ар ара	ро ор оро	ри ир ири	ру ур уру	ре ер ере	рі ір ірі
с	са ас аса	со ос осо	си ис иси	су ус усу	се ес есе	сі іс ісі
т	та ат ата	то от ото	ти ит ити	ту ут уту	те ет ете	ті іт іті
ф	фа аф афа	фо оф офо	фи иф ифи	фу уф уфу	фе еф ефе	фі іф іфі
х	ха ах аха	хо ох охо	хи их ихи	ху ух уху	хе ех ехе	хі іх іхі
ц	ца ац аца	цо оц оцо	ци иц ици	цу уц уцу	це ец еце	ці іц іці
ч	ча ач ача	чо оч очо	чи ич ичи	чу уч учу	че еч ече	чі іч ічі
ш	ша аш аша	шо ош ошо	ши иш иши	шу уш ушу	ше еш еше	ші іш іші
щ	ща ащ аща	що ощ ощо	щи ищ ищи	щу ущ ущу	ще ещ еще	щі іщі

Чистомовки-добавлянки

А, а, а — у мене болить (голова)
Ар, ар, ар — загудів (комар)
Би-би-би — ще зелені (дуби)
Бі-бі-бі — плаття зшию (тобі)
Бі-бі-бі — я скажу (тобі)
Ви-ви-ви — на березі (корови)
Ва-ва-ва — скоро вже (весна)
Ве-ве-ве — корова (реве)
Га-га-га та ге-ге-ге — це, напевно, буква ге
Іч-іч-іч — ти не лізь у (піч)
Іч-іч-іч — наступила (ніч)
Ка-ка-ка — дивись на (жука)
Ла-ла-ла — молоко (пила)
Ло-ло-ло — ідемо в (село)
Ли-ли-ли — ляльку (помили)
Лю-лю-лю — я птахів (люблю)
Ля-ля-ля — буду пасти (теля)
Лю-лю-лю — дуже маму я (люблю)
Ю-ю-ю — на кладочці (стою)
Я-я-я — кожен зна своє (ім'я).
Ма-ма-ма — наближається (зима)
Ма-ма-ма — молока (нема)
Мо-мо-мо — зараз (подамо)
Мі-мі-мі — раді ми (зимі)
На-на-на — ми піймали (лина)
Ну-ну-ну — я його (тягну)
Ня-ня-ня - ось кудлате (цуценя)
Ни-ни-ни — в зоопарку є (слони)
Ну-ну-ну — чую в лісі я (луну)
Ор-ор-ор — росте (мухомор)
О-о-о — світить сонце у (вікно)
Пи-пи-пи — яблука (купи)
Да-да-да — стоїть в глечичку (вода)
Ди-ди-ди — дай напиться (води)
Жа-жа-жа — ми знайшли (вужа)

Жи-жи-жи — ти мені (допоможи)
Жі-жі-жі — дуже гострі (ножі)
Жу-жу-жу — по галявині (ходжу)
За-за-за — гарна в діда (коза)
Зі-зі-зі — на одній стою (нозі)
Зу-зу-зу — погодуй (козу)
Ем-ем-ем — до школи (підем)
Ель-ель-ель — несемо (портфель)
Пі-пі-пі — смітинки в (крупі)
Ра-ра-ра — у лисиці (нора)
Ру-ру-ру — розпочнемо (гру)
Са-са-са — укусила (оса)
Су-су-су — розплела (косу)
Та-та-та — відчиняйте (ворота)
Ти-ти-ти - висока (рости)
Ті-ті-ті — вогонь в (плиті)
Те-те-те — заметіль (мете)
Ах-ах-ах — кіт виліз на (дах)
Ох-ох-ох — здійнявсь (переполох)
Їх-їх-їх — я знайшла (горіх)
Ух-ух-ух — пасе череду (пастух)
Ець-ець-ець — летів (горобець)
Ця-ця-ця — у кільця нема (кінця)
Иця-иця-иця — у траві (суниця)
Чі-чі-чі — ми печемо (калачі)
Чу-чу-чу — всім дама по (калачу)
Шу-шу-шу — нове слово я (пишу)
Ощ-ощ-ощ — сміється дрібненький (дощ)
Ущ-ущ-ущ — на дереві (хрущ)

Висновки

Різноманітність та велика кількість сучасних інноваційних педагогічних технологій вимагає від учителя пильної уваги та відповідної підготовки до їх вибору та впровадження в освітній процес.

На власному досвіді я переконалася, що творчий підхід учителя й учнів до процесу навчання сприяє свідомому й міцному засвоєнню програмового матеріалу. У моїх вихованців підвищилася віра у свої сили, з'явилася зацікавленість і любов до читання більш художніх творів, активізувався пізнавальний інтерес. Вони навчилися самостійно отримувати знання й використовувати їх у своїй практичній діяльності, що є основним завданням у вихованні гармонійної особистості з широким колом компетентності, здатної реалізувати себе в майбутньому.

Звичайно, у роботі я стикаюся з певними проблемами та труднощами. Насамперед, це загальне падіння інтересу до книги, яке спостерігається внаслідок розвитку інформаційних технологій. В наш час втрачаються традиції родинного читання, тож школа залишається один на один з проблемою відродження культури читання як у родині, так і в суспільстві. Однією з проблем є недостатня мовленнєва культура учнів, звідси – страх бути незрозумілим, помилитися. Але системність, послідовність у роботі вчителя, вміння побачити і зрозуміти кожного, прагнення запалити в душі учня вогник знань допоможуть подолати всі труднощі.

Література

1. Голенкова Г.О. Розвиток критичного мислення в учнів початкових класів [Електронний ресурс] V-eshki: [сайт] [https://v-eshki.jimdo.com/методична робота](https://v-eshki.jimdo.com/методична_робота) вільний. - Загл. з екрану. (28.12.2017).
2. Едігей В. Б. Вчися читати , малюк! – К.: Гранд, 2008.
- 3.
4. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи/ Упорядн. Стебна О. В., Сошенко А. О. – Х.: вид. група «Основа», 2006. – 176с.
5. Інтерактивні технології навчання у початкових класах/ Авт.- упор. І. Дівакова. – Тернопіль: Мандрівець, 2008. – 180с.
6. Інтерактивні уроки в початковій школі/упоряд. О. кондратюк. – К.: Шк. Світ, 2007. – 128с.
7. Інтернет-ресурси:
abetka.ukrlife.org>skoromov.htm
traditions.org.ua>usna-narodna...skoromovky
petryk.com.ua>ua/articles/327.html
abetka.ukrlife.org>turchyna3.html
<http://familytines.com.ua/son-u-ruku.http>
<http://chitalochka-ru.ru>
8. Ключі до подолання педагогічних стереотипів/ Барна М.М., Буцак Г. А., Волощенко О. В., Калька Н. М. – Тернопіль: Астон, 2008.
9. Критичне мислення [Електронний ресурс] // Вікіпедія: онлайн енциклопедія. - Онлайн Енциклопедія «Вікіпедія», 2001. - Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/ Критичне мислення](https://uk.wikipedia.org/wiki/Критичне_мислення), вільний. - Загл. з екрану. (18.11.2017).
10. Перлини досвіду. Збірник методичних знахідок учителів початкових класів/ Упор. Н. Гордіюк. – Тернопіль: Мандрівець, 2006. – 112с.
11. Пометун О., Сущенко І. Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи – Київ, 2017. - 96 с.

- 12.Порадник для вчителя НУШ. Навчально-методичні матеріали.// Київ, 2017.
- 13.Початкове навчання та виховання №2, 2010р.
- 14.Початкова освіта №30 – 31, серпень 2012р., № 12 – 2013р.
- 15.Сучасний урок у початковій школі. - Основа: Харків, 2004.- 60 с.
- 16.Технології розвитку критичного мислення учнів / А. Кроуфорд, В. Саул, С. Метьюз, Д. Макінстер. - К. : Вид-во «Плеяди», 2008. - 220 с.
- 17.Шило Н.П. Розвиток критичного мислення учнів на уроках читання [Електронний ресурс] // Класна оцінка: [Освітній портал]. - Режим доступу: <http://klasnaocinka.com.ua/uk/article/rozvitok-kritichnogo-mislennya-uchniv-na-urokakh-c.html>, вільний. - Загл. з екрану. (18.11.2017).

ДЛЯ НОТАТОК

A series of horizontal dashed lines, spaced evenly down the page, intended for taking notes. The lines are black and extend across the width of the page.